

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Meddelelser til slekten

MATHIESEN

1946

MEDDELELSER
TIL
SLEKTEN MATHIESEN

MCMXLVI

UTGITT AV JØRGEN MATHIESEN, EIDSVOLL

**AV DENNE BOK ER TRYKT 200 EKSEMPLARER,
HVORAV 100 EKSEMPLARER ER NUMMERERT**

DREYERS GRAFISKE ANSTALT, STAVANGER 1946

I N N L E D N I N G

Etter å ha drøftet spørsmålet om opprettelse av en slektsforening med flere innen familien, sendte jeg den 7. april 1943 samtlige medlemmer av slekten Mathiesen, som hadde nådd konfirmasjonsalder, et P. M. av følgende innhold:

«Slekten Mathiesen har gjennom tidene vært forholdsvis fåtallig. Den har sjelden delt seg i forskjellige grener, og de for tiden i Norge levende medlemmer av slekten er samtlige etterkommere av min farfar, H. C. Mathiesen (1827–1913). Den danske slektsgren nedstammer fra dansk premierløytnant Christian Conrad Mathiesen, uekte sønn av generalkrigskommissær Haagen Mathiesen (1759–1842), og lyst i kull og kjønn av ham i 1827.

Det ser imidlertid ut til at slekten nå kommer til å dele seg i flere forskjellige linjer. Såvel min bror Haaken som jeg har sønner, og det samme gjelder mine fettere Haaken, Pierre og Erich.

For meg står det klart at samholdet innen en slekt betyr styrke. Dette tror jeg ikke det er nødvendig å utdype nærmere. Selv om blodets bånd er sterkt, vil det imidlertid ikke være til å unngå at medlemmene av en stor slekt etter hvert glir fra hverandre, hvis de ikke har noe å samle seg om, noe som binder dem sammen og hindrer at avstanden blir for stor. Jeg tror min far hadde denne tanken, da han opprettet det legat som bærer hans fars navn, *H. C. Mathiesens legat*.

Min tanke er å søke dannet en *slektsforening* med det formål å holde forbindelsen vedlike mellom de enkelte medlemmer og derved styrke samholdet. Alle ektefødte agnatiske etterkommere av H. C. Mathiesen burde være selvskrevne medlemmer av foreningen.

Det burde arrangeres periodiske *sammenkomster*, for eks. i forbindelse med de møter som statuttene i H. C. Mathiesens legat forutsetter avholdt hvert tredje år. Her kunne da saker av felles interesse drøftes i forbindelse med selskapeleg samvær. I selskapelege sammenkomster burde også inngiftete kvinner og menn ha anledning til å delta. Foreningen måtte ha et fåtallig styre, bestående for eks. av tre medlemmer, hvorav ett fungerer som formann og ett som sekretær.

Medlemmene burde sende inn til sekretæren alle opplysninger av interesse vedrørende familieforhold (fødsler, dåp, utdannelse, bosted, beskjefligelse, reiser, tillitsverv, hedersbevisninger, giftermål, dødsfall osv.). Hvert år burde det utsendes til medlemmene en liten publikasjon: «Meddelelser», som gir alle opplysninger av interesse om slekten og dens medlemmer.

Hvis denne tanken vekker bifall, vil jeg gå i gang med å forberede foreningens dannelse. Forslag til statutter må utarbeides, og jeg kunne også tenke meg muligheten av å utarbeide og utgi første hefte av de ovenfor omtalte «Meddelelser», for i praksis å vise hvorledes disse vil virke. Spørsmålet om opprettelsen av «Den Mathiesenske Slektsforening» kunne så senere drøftes på et slektsmøte, som måtte sammenkalles når forholdene ligger bedre til rette for avholdelse av et sådant møte enn de nå gjør.»

Til tross for at tanken sikkert er ny og uvant for de fleste, har en rekke av slektens eldre og yngre medlemmer, så vel muntlig som skriftlig, gitt uttrykk for at de finner den god. Hos flere har interessen vært meget stor, mens andre har stilt seg mer reservert. Ingen har overfor meg uttalt seg mot dannelsen av en slektsforening.

Enkelte av slektens damer har vært inne på den tanken at deres etterkommere, altså kognatiske slektninger, bør kunne bli medlemmer av foreningen, da jo disse nedstammer fra slekten Mathiesen like meget som de agnatiske familiemedlemmer. Skulle dette gjennomføres i praksis, tror jeg for min del det vil bli vanskelig å finne en rimelig begrensning; saken er nemlig den at det er svært mange mennesker i dette og andre land som har kognatisk avstamning fra slekten Mathiesen; for å nevne noen få eksempler: Hele den norske slekt Klouman, hele slekten Falsen, statsråd Krogs mange etterkommere, Halser, Wetlesener og så videre i det uendelige. For om disse har avstamning også fra slekten Mathiesen, tilhører de jo ikke denne som sådan, men derimot andre slekter, hvis navn de bærer og for hvem det jo er full adgang til å danne sine egne slektsforeninger, hvis ideen frister til etterfølgelse. Det er jo heller intet til hinder for at kognatiske slektninger opprettholder kontakten med sine pårørende av navnet Mathiesen, selv om det ikke nettopp skjer gjennom en slektsforening. At forbindelsen, til og med gjennom flere generasjoner, kan holdes vedlike når slektsfølelsen er levende og interessene noenlunde de samme, har man jo nok av eksempler på også i vår familie. Altså, *medlemmer* av slektsforeningen kan kognatiske etterkommere etter min oppfatning ikke være, men det er jo derfor intet til hinder for at det i større eller mindre utstrekning åpnes adgang for dem til å delta i selskapelige sammenkomster og liknende som foreningen arrangerer.

Sådanne slektsforeninger er ikke alminnelige i Norge. I andre land forekommer de oftere, og mange foreninger av denne art, for eks. i Danmark og Sverige, har allerede en anselig alder.

Slektsforeningene kan ha forskjellige formål. De kan virke for slektens selvhjelp ved av sine fond å utdele stipendier til yngre medlemmers utdannelse, eller yte understøttelse og pensjoner til eldre medlemmer som lever i trange kår. Videre kan foreningene ha til

oppgave å styrke samholdet innen slekten og holde kontakten vedlike mellom medlemmene innbyrdes. Dette oppnåes gjerne ved avholdelse av møter og sammenkomster av selskaperlig art, utferder og lignende. Dessuten kan en slektsforening beskjefte seg med slektshistorien, drive forskning og utgi publikasjoner. På denne måten kan en sådan organisasjon i høy grad bidra til å bevare og verne om en slekts tradisjoner.

I vårt tilfelle er den økonomiske side av saken vel ivaretatt ved opprettelsen av H. C. Mathiesens legat. Hittil har man heller ikke hatt behov for en forening for å holde kontakten vedlike mellom slektens medlemmer, idet alle har kjent hverandre og i tidligere tid fra tid til annen kommet sammen på Linderud, Eidsvold Værk, Bellevue og hos *Tantene*, som alltid har hatt et åpent øye for samholdets betydning. Etter hvert som tiden går og slekten blir mer tallrik og mer spredt, vil det imidlertid bli behov for andre tilknytningspunkter, og det er her en slektsforening skulle kunne ha sin misjon. Det kan muligens synes mindre påkrevd å gå til dette skritt nå, men for min del tror jeg det er riktig å organisere bindeleddet mens alle ennå kjenner hverandre heller enn å vente til avstanden et blitt for stor. Hva angår slektshistorien, så er det min hensikt å ta meg av denne side av saken så lenge jeg har anledning til det, men den tid kan komme da ingen enkelt kan eller vil ofre tid, arbeid og penger herpå, og da vil foreningen kunne fylle en oppgave også på dette spesielle område.

De «Meddelelser» som jeg nevnte i mit P. M. tror jeg også vil gjøre sitt til å styrke samholdet og slektsfølelsen, men skal foreningen kunne utgi et medlemsblad som er virkelig levende og verdifullt, må det være en forutsetning at medlemmene selv yter sine skriftlige bidrag. Derved vil «Meddelelsene» etter hvert bli et arkiv for slektens historie, idet alt aktuelt stoff til enhver tid bør finne sin vei til denne publikasjon.

Foruten «aktuelt nytt» bør «Meddelelsene» inneholde ting av slektshistorisk interesse som etter hvert blir kjent. Videre kan jeg tenke meg at det i hvert hefte bør gis gode reproduksjoner av portretter av eldre og nyere dato samt bilder av medlemmers eiendommer

eller bosteder. Det bør også gis en kortfattet oversikt over slektens medlemmer til enhver tid; det kan være et spørsmål om denne oversikt skal meddeles hvert år eller med visse mellomrom, for eks. hvert femte år.

I nærværende hefte vil man finne:

1. En oversikt, ajourført pr. 1/1 1946, over de nålevende medlemmer av slekten Mathiesens norske hovedlinje med stamrekke, utarbeidet av cand. jur. Henning Sollied.
2. En oversikt over de nålevende medlemmer av den danske adopterte linje, utarbeidet av Jørgen Mathiesen, vesentlig på grunnlag av opplysninger innhentet hos Haagen G. N. B. Mathiesen, København.
3. En portrettgjengivelse.
4. Heraldiske og historiske betraktninger om slektens våpen, med våpenavbildning i farger, ved arkivar Hallvard Trætteberg.
5. Statutter for H. C. Mathiesens legat.
6. Forslag til statutter for slektsforeningen.

Det er mitt håp at dette hefte vil bli vel mottatt — og at det vil bli det første i en lang rekke «Meddelelser».

Eidsvold Værk, desember 1944.

Jørgen Mathiesen.

SLEKTEN MATHIESEN

Ved cand. jur. Henning Sollied.

Den norske slekt Mathiesen, som lenge har vært knyttet til Linderud i Aker, og som i nyere tid også har eid Eidsvold Værk, nedstammer fra stadskaptein i København, *Jørgen Mathiesen* (f. ca. 1592, d. 1656), hvis agnatiske etterslekt den hele tid, altså i over 300 år, har benyttet patronymikonet Mathiesen som fast slektsnavn, en meget sjelden alder for familienavn av denne type.

I sin bok «Linderud og Slægterne Mogensen og Mathiesen» (1899) uttaler Haagen Krog Steffens at slekten Mathiesen i slutten av 1500-tallet, eller i begynnelsen av 1600-tallet, er innvandret til København fra Nord-Tyskland, sannsynligvis fra Lüneburg, en formodning som senere er referert i en rekke skrifter som et faktum.

Gjennom undersøkelser i danske arkiver, hvis resultater er publisert av godseier Jørgen Mathiesen i Norsk Slektshistorisk Tidsskrift, bd. IV, s. 199 ff. (1933), er det imidlertid påvist at ovennevnte Jørgen Mathiesen er sønn av borgermester i København, *Mathias Hansen* (f. ca. 1555, d. 1628) i dennes 1. ekteskap med *Marije Jørgensdatter Moth*, som tilhørte en sønderjysk adelsslekt, hvis våpen, en stjerne omfattet av en måne, i begynnelsen av 1600-tallet ble opptatt og fremdeles føres av slekten Mathiesen. Ved de omhandlede undersøkelser ble videre påvist at Mathias Hansen, som allerede i 1580-årene var bosatt i København, er innflyttet dit fra Flensborg og sønn av kjøpmann der, *Hans Hansen* (f. ca. 1525, d. 1594), som utvilsomt har tilhørt Flensborgs handelspatrisiat. På grunn av krigsforholdene har det foreløpig ikke vært mulig å foreta videre arkivundersøkelser vedrørende slektens opprinnelse.

Slekten Mathiesen har sin opprinnelse i Sønderjylland, hvor dens første kjente mann *Hans Hansen* (ant. f. ca. 1525, d. 1594) synes å ha tilhørt byen Flensborgs mektige patrisiat. Hans sønn, borgermester i

København, *Mathias Hansen* (ant. f. ca. 1555, d. 1628) hadde i ekteskap med Marine Jørgensdatter Moth (d. ca. 1600) sønnen *Jørgen Mathiesen* (ant. f. ca. 1592, d. 1656), stadskaptein i København. Stadskapteinen, som var gift med Vendele Motzfeldt (f. ca. 1608, d. 1658), var far av kjøpmann i København, *Henrik Mathiesen* (ca. 1633–1668), hvis enke Maria Klouman (1633–1718) ble gift igjen med amtmann Nils Adeler til Jomfruland og Gimse Kloster; formodentlig har hennes barn av første ekteskap fulgt med til Jomfruland i 1675, og dette årstall betegner således slekten Mathiesens første tilknytning til Norge. Sønnen *Jørgen Mathiesen* (1663–1742), foged i Helgeland i Nordland, var gift med Pernille Gørrisdatter Tillesen (ca. 1671–1719) og far av kanselliråd *Henrik Mathiesen* (1696–1763), magistratspresident i Bergen, gift med Anna Rolfsdatter Greve (1697–1757). Hans sønn, kanselliråd *Jørgen Mathiesen* (1725–1764), overhoffrettsassessor og lagmann i Christiania, hadde i ekteskap med Karen Haagensdatter Nielsen (1735–1766) sønnen, assessor *Haagen Mathiesen* (1759–1842), som ved sitt giftermål med Marthe Beate Monsen (1766–1823) kom i besittelse av Linderudslekten Mogensens store eiendomskompleks og mange privilegerte sagbruk. Med Anne Cathrine Bue (1783–1853) hadde han flere barn, som senere ble lyst i kull og kjønn i Danmark; fra denne forbinnelse stammer den ennå levende danske linje av slekten. Haagen Mathiesen ble i 1826 utnevnt til dansk generalkrigskommissær med rang nr. 5 i 2nen klasse, og ervervet derved dansk adelskap (rangadel) for seg og sine barn. Hans sønn, *Mogens L. Mathiesen* (1799–1875), eier av Linderud, hadde i ekteskap med Johanne Hedevig Gløersen (1800–1885) sønnen *Haaken Christian Mathiesen* (1827–1913), eier av Linderud og Eidsvold Værk; han var gift 1) med Anna Sophie Josephine Larpent (1833–1863) og 2) med Louise Julie Jeanette Larpent (1835–1875). Hans sønn, kammerherre *Haaken Larpent Mathiesen* (1858–1930), eier av Eidsvold Værk, gift med Erika Sophie Marthine Cappelen Kiær (1866–1929), er far av nedennevnte godseier *Jørgen Arthur Mathiesen*.

Jørgen Arthur Mathiesen, f. 9/7 1901, eier av Eidsvold Værk fra 1930 (medeier 1919), gift 10/12–1925 med Maren *Johanne Hoë Løvenskiold*, f. 7/8–1905 (Eidsvold Værk pr. Bøn). Sønner:

1. *Haaken* Severin Mathiesen, f. 3/10–1926, student.
2. *Jørgen* Carl Mathiesen, f. 15/1–1930.
3. *Mogens* Mathiesen, f. 15/1–1938.

Søsken:

1. *Marthine* (*Tinken*) Kiær Mathiesen, f. 23/4–1892. (Bygdø allé 98, Oslo).
2. *Eva* Mathiesen, f. 29/10–1893, gift 1) 6/11–1913 med premierløytnant *Wilhelm* Munthe-Kaas, f. 7/9–1889, ekteskapet oppløst 1926, gift 2) 26/6–1936 med kandidat *Jonas* Georg Johan Collett, f. 10/5–1883. (Oscarsgt. 43, Oslo).
3. *Erica* Mathiesen, f. 31/10–1894, gift 1/3–1928 med *Finn* Müller Schøning, f. 31/12–1891, sekretær i Den norske Tremasseforening. (Ullernschausseen 15, V. Aker).
4. *Haaken* Kiær Mathiesen, f. 31/1–1906, forstkandidat, eier av Kroken gård i Storelvdal fra 1931, forstlig leder av *Arthur* Mathiesen & Co. A/S' skoger, gift 1/10–1931 med *Anne Cathrine* Sibbern, f. 19/7–1910. (Kroken pr. Ophus). Barn:
 - a. *Haaken* Georg Arthur Mathiesen, f. 29/6–1932.
 - b. *Anne Cathrine* (*Anne-Liten*) Mathiesen, f. 15/3–1935.
 - c. *Henrik* Mathiesen, f. 4/12–1943.

Fars søsken:

1. *Agnes* Josepha Mathiesen, f. 5/8–1861. (Lillehammer).
2. *Julie* Helene Mathiesen, f. 10/1–1867. (Parkveien 43, Oslo).
3. *Arthur* Mathiesen, f. 7/9–1868, adm. direktør i det skogeiende familieaksjeselskap *Arthur* Mathiesen & Co. A/S, gift 9/8–1894 med *Cecilie* Marie (*Cissy*) Kiær, f. 1/2–1872. (Bellevue, Fredrikstad).
4. *Christian* Pierre Mathiesen, f. 14/4–1870, fhv. statsråd, eier av Linderud fra 1893–1940, R.¹ St. O. O., K.¹ D. D. O., gift 8/8–1894 med *Celina* Ihlen, f. 25/2–1874. (Linderud, Ø. Aker).
Barn:
 - a. *Celina* Marie Louise Mathiesen, f. 13/5–1895, medeier i Linderud

- Gård Sameie fra 1940, gift 15/5–1919 med fabrikkeier Carl Pihl Schou, f. 28/3–1892, ekteskapet oppløst 19¼. (Suhmsgt. 20, Oslo).
- b. *Haaken* Christian Mathiesen, f. 9/10–1896, adm. direktør i The Texas Company (Norway) A/S, medeier i og formann i styret for Linderud Gård Sameie fra 1940, gift 19/8–1931 med Magdalene Bull Wilhelmsen, f. 4/9–1901. (Villa Sørkollen, Besserud).
Sønner:
1. *Haaken* Christian Mathiesen, f. 13/9–1932.
 2. Erich Mathiesen, f. 12/3–1938.
- c. Christian *Pierre* Mathiesen, f. 13/10–1897, landbrukskandidat, eier av Nærstad gård på Ringerike fra 1937, medeier i, medlem av styret og jordbrukskonsulent for Linderud Gård Sameie fra 1940, gift 1) 25/11–1922 med *Clara Marie* Kiøsterud, f. 5/7–1901, d. 3/4–1932, gift 2) 9/6–193¼ med Anna Catharina Diderikke Christine (*Dikka*) Stang, f. 24/9–1908. (Nærstad pr. Hønefoss). Barn:
1. *Christian Pierre* Mathiesen, f. 4/10–1923, agronom.
 2. Elisabet (*Elsie*) Mathiesen, f. 28/7–1925.
 3. *Dikka* Mathiesen, f. 25/8–1935.
- d. Erich Monsen Mathiesen, f. 13/3–1899, cand. jur., sakfører, medeier i, medlem av styret og disponent for Linderud Gård Sameie fra 1940, gift 12/8–1927 med *Else Marie* Moltzau, f. 3/11–1905. (Linderud, Ø. Aker). Barn:
1. *Pierre Arne* Mathiesen, f. 20/10–1933.
 2. *Else Marie* Mathiesen, f. 7/3–1944.
- e. Louise Julie Jeanette (*Ise*) Mathiesen, f. 9/2–1901, medeier i Linderud Gård Sameie fra 1940, gift 16/6–1923 med godseier Fritz Anker Rasch, f. 18/10–1900. (Sorgenfri pr. Halden).
- f. Iacob Ihlen Mathiesen, f. 17/3–1907, kunsthistoriker, amanuensis ved Kunstindustrimuseet i Oslo, medeier i Linderud Gård Sameie fra 1940. (Linderud, Ø. Aker).
5. *Elise* Cathrine Mathiesen, f. 25/8–1873, fortj. med. I, gift 6/10–1894 med kaptein Jens Frølich, f. 21/4–1867, d. 21/10–1911. (Uranienborg Terrasse 18, Oslo).

DEN DANSKE ADOPTERTE LINJE

Ved Jørgen Mathiesen.

Generalkrigskommissær Haagen Mathiesens barn med Anne Catharine Bue (1783–1853) ble adoptert i Danmark i 1827. De fire barn var følgende: Christian Conrad (1805–87), senere dansk premierløytnant, Juliane Elise (1807–90), senere gift Larpent, Haagen Waldemar (1812–97), senere dansk generalmajor og kammerjunker, Louise Noline (1814–40), senere gift Bornemann. Premierløytnant Christian Conrad Mathiesen hadde i ekteskap med Cecilie Birgitte Boldt (18 –79) sønnen Harald Edmund Waldemar Mathiesen (1846–1907), telegrafbestyrer ved D.S.B., som var g. 1) m. Marie Louise Antonie Georgia Haas (1856–99), ekteskapet oppløst; g. 2) m. Henriette Schultz (1854–1935). Telegrafbestyrer Harald Mathiesens sønn i første ekteskap er:

Haagen Georg Nicolaus Bjørn Mathiesen, f. 14/11–1886, f. t. laboratorieassistent; g. 1) / 19 m. Edith Valborg Enna, f. 2/11–1893; ekteskapet oppløst 19 ; g. 2) / –1930 m. Elly Lydia Sørensen, f. 19/3–1905. Søborg, København. Barn:

1. Grethe Mathiesen, f. 17/3–1915, g. 1) 13/4–1938 m. grosserer Ejnar Oluf Knud Friese-Jensen, f. 9/1–1902, d. 4/3–1942, g. 2) 7/1–1944 m. tannlege i Gøteborg, Egoth Olafsson, f. 11/1–1911.
2. Inge Mathiesen, f. 23/5–1916, g. 1) 3/9–1936 m. styrmann Erik Richard Wellendorph, f. 10/5–1915, bortkommet på havet; g. 2) 15/7–1944 m. verkfører Jens Christian Johansen, f. 6/11–1908.
3. Anne-Lise Mathiesen, f. 9/7–1917, g. 13/7–1941 m. slakter Arne Erik Helmer Rasmussen, f. 4/11–1917.
4. Bent Haagen Mathiesen, f. 7/7–1931.
5. Jørgen Haagen Mathiesen, f. 10/7–1933.
6. Bjørn Haagen Mathiesen, f. 2/8–1941.
7. Erik Haagen Mathiesen, f. 19/4–1943.

Søster:

1. **Cecilie Marie Mathiesen**, f. 5/3–1883, g. 18/12–1904 m. arkitekt, løytnant **Carl Johan Mauritz Marfeldt**, f. 2/7–1876, d. 10/1–1922.

Halvsøsken:

2. **Tage Haagen Flemming Waldemar Mathiesen**, f. 24/6–1892.
3. **Wanda Mathiesen**, f. 17/7–1894, g. 1) 20/2–1918 med dr. phil. **Karl Mantzius**, direktør for det Kgl. Teater i København, f. 20/2–1860, d. 17/5–1921; g. 2) 9/9–1924 m. direktør **Holger Hannerup**, f. 9/8–1879.

KANSELLIRÅD HENRIK MATHIESEN

1696—1763

MAGISTRATSPRESIDENT I BERGEN

Portrett tilhørende Bergen by

MÅNE- OG STJERNE-VÅPEN

*Måne, sol og stjerne i segl og heraldikk.
Slekten Mathiesens våpen.*

Ved
Hallvard Trættemberg.

Våpenkunsten sto på høydepunktet under den franske ung-gotikk. Senere sank kvaliteten litt etter litt, inntil forfallet nådde et lavmål i det attende, nittende og tyvende århundre. I de siste menneskealdrene er dog interessen for en renere heraldikk i vekst i mange land.

Våpnet var et billedlig kjennetegn, normalt dannet av ett metall og én farge, som ridderen førte på sitt skjold og dessuten ofte på andre deler av sitt militærutstyr og sin drakt, t. eks. på lansefanen, skipsflagget, hjelmen, kjortelen og hestens skaberak. Den oppstående prydelser som utviklet seg på hjelmene, hjelmtegnet, kunne ha lignende innhold som utsmykningen i skjoldet, eller den kunne bli valgt som en helt selvstendig figur.

Det heraldiske ord våpen omfatter på norsk to nyanser. Den egentlige og sentrale betydning av ordet omfatter det som gjengis på *skjoldet*, og som også kan bli gjengitt annensteds, t. eks. på banner og flagg. Hertil svarer betegnelsen *les armes*, *the arms*. Med våpen kan også tenkes på noe mer komplisert, t. eks. på kombinasjonen av *skjold og hjelm*, den siste da alltid utstyrt med sitt oppstående *hjelmtegn* og et flagrende *hjelmklede* i farger som er hentet fra skjoldets. Denne helhet, *les armoiries*, *the coat of arms*, blir på norsk i mangel av et bedre navn ofte kalt det fullstendige våpen. Dette til tross for at bare et skjold i og for seg er et komplett våpen, iallfall i de tilfelle da hjelmtegnets innhold ikke avviker fra skjoldets på en slik måte at hjelmtegnet må være med for å sikre våpnets identitet.

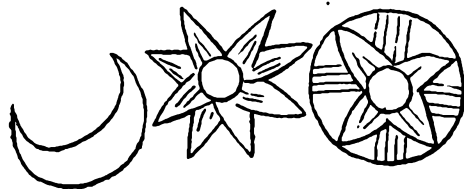
Om man i det enkelte tilfelle vil gjengi bare skjoldet eller noe mere, kan bli en smaksak. På begrenset plass, således i små segl, og hvor det ellers er behov for enkle linjer, kan skjoldet alene ofte virke mest tydelig og dekorativt. Av betydning for en fullstendig gjengivelse av våpnet er derimot at fargene tas med. Det er ikke den uestetiske skravering som har interesse, men de virkelige farger. Heraldikk er fargeglede — våpen uten farger er ikke våpen. Fargene kan en ha med når våpnet settes på byggverk, på malte portretter, i bøker, på brev, ex libris og andre trykksaker, på porselen og andre gjenstander, mens en oftest må nøye seg med bare tegningen på segl, sølv, glass og lignende.

Et familievåpen er kjennetegnet for medlemmene av den slekt som fører det og hjelper til å knytte dem sammen. Stor betydning i denne retning hadde våpnet i eldre tid da det var mindre av faste slektsnavn enn nå. Heraldikken er av denne grunn blitt et verdifullt hjelpemiddel for slektsforskningen idet våpenfelleskap ofte kan fortelle om sammenhengen mellom personer og slekter, like fullt som heraldikken kan berette om staters og institusjoners historie.

Heraldikken skapte mange nye motiver, men den tok også meget fra forskjellige eldre kunstarter som har rommet almene og enkle figurer.

Blant disse var *måne og sol* eller *måne og stjerne*. Som dekorative og symbolske billedmotiver har disse figurer vært meget utbredt. De har vært brukt lenge før den europeiske heraldikk oppsto, og ned til middelalderens slutt var de stadig anvendt som bimotoiver i alminnelig billedkunst. På mange slags vis har de talt til folkenes fantasi.

De metodisk anlagte babyloniere utsondret av himmellegemenes mangfoldighet en egen klasse, de bevegelige stjerner, planetene. Man tillia dem en lovmessig innvirkning på de jordiske begivenheter, en oppfatning som ennå var levende i Europa i 15–1600-årene, og man forbandt dem med hver sin guddom, hva vi ennå har spor av i planetenes navn i vår tid. De babylonske astronomer regnet med syv planeter. Solen svarte til solguden Sjasvasj, Månen til guden Sin, stjernen Mars

Babylon. Sten med måne, stjerne og sol. Jfr. s. 48.

betydde Ninib, Merkur (Gutpir) var for guden Nabu, Jupiter (Tebir) for Marduk, Venus (Dilbat) for Ishtar og Saturn (Kaivan) for underverdens gud Nerigal. Disse syv planetene, hvis faste rekkefølge var som ovennevnt, satte man også i forbindelse med de syv ukedager, jfr. dagens nåværende navn, og med de syv toner i skalaen. Et særskilt resultat av den babylonske planetfilosofi var tilknytningen mellom planetene og de syv hovedfarger som denne nasjon satte opp: gull, sølv, purpur, blått, gulrødt, hvitt og svart. De berømte stjernetårn, zikkuratene, skal ha vært delt inn i syv høyder som fra øverst til nederst viste disse syv fargene. — Forskjellige elementer i vår europeiske heraldikk går tilbake til det gamle Babylon. Blant annet svarer tinkturene til den ovennevnte fargeskalaen, bare med grønt i stedet for hvitt. At det her foreligger en arv, kan vi slutte av den ting at vesteuropeiske heraldikere både i og etter middelalderen lærte at man skal betegne tinkturer med planetnavn. Det skjedde helst når man beskrev fornemme våpen: ordet Sol betød da gull, Måne sølv, Jupiter blått, Mars rødt, Venus grønt, Saturn svart og Merkur purpur. — Gull og sølv er således gamle farger for sol og måne, og ble også som vi skal se, en vanlig tinging når disse to figurer ble kombinert i europeisk heraldikk.

Også hos andre folkeslag i Asia og det gamle Egypt ble himmellegerne gjennom billedkunst og religion satt i forbindelse med guder og herskere, og de har fortsatt å spille en rolle i antikke og kristne forestillinger. Enkelte forskere mener at de fleste myter er av astral opprinnelse.

Sassanidiske herskerportretter har i det 4. århundre kroner som øverst bærer en rund sol i en halvmåne. Dette betyr vel Himlen. Det er en slags parallell til den korsbærende jordkulen som den kristne keiseren fikk i hånden i 363 og satte på kronen sin litt etter 1150. — På sassanidiske mynter ca. 530–650 er det også rundt herskerhodet strødd stjerner som er omfattet av måner.

Solen er etter gammel oppfatning helst mannlig. Den kan framstilles som et skjegget mannsansikt eller en mannlig guddom, og den har med lyset og dagen å gjøre. Månen er ofte kvinnelig, den personifiseres ved gudinner, og den har med natten å gjøre. En forening av disse to kontraster kan på forskjellig vis symbolisere en høyere enhet. Dette gjelder også i kristenkirken. En tronende figur som holder solen i høyre hånd og månen i venstre kan således bety året (gulvmosaikk

i domkirken i Aosta). Månen kan bety det gamle og solen det nye testamente. En alminnelig tydning er at månen betyr Maria og solen Kristus. Han er «rettferdighetens sol» ifølge profeten Malakias 4,2; han er morgenstjernen etter Åpenbaringsens bok 22,16.

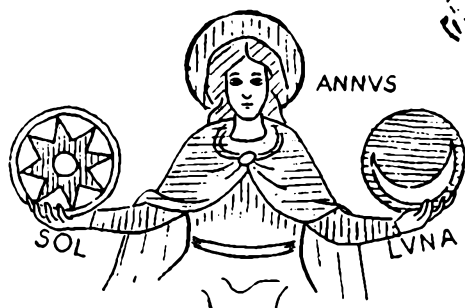
På et tympanon ca. 1170 i Millstatt er Kristus omgitt av sol, måne og stjerner i blomsteraktige typer. Formene minner om de babyloenske.

Tilsløret sol og måne finnes ofte i Golgatha-scenen, således på syriske og greske fresker eller mosaikker fra det sjette til det sekstende århundre. Som regel er det her tegnet ansiktsprofil. Sløret betyr mørket som inntrådte fra den sjette til den niende time.

I Vest- og Nord-Europa forekommer sol, stjerne og måne som utfyllende figurer på lange rekker av store billedsegl representerende kirkelige og verdslige samfunn eller kirkelige, og en sjelden gang også verdslige embedsmenn. Dette er i

tiden fra omkring 1150 til omkring 1500. Disse himmellegemer pleier her å flankere bygningers tak og tårn eller skipsmaster eller personfremstillinger. Måne og stjerne står oftest hver for seg, en sjelden gang er de forenet. Form og stilling viser ellers en del typiske variasjoner.

Stjernene er således gjengitt med lange, slanke spisser, seks eller åtte, som regel rette, men undertiden bølgeformede. Solen er oftest en hvirvelformet stjerne med seks eller flere krumme, sigdformede stråler. Soler av denne eiendommelige type finnes på spanske, franske, engelske og skotske, norske og tyske segl fra gotikkens tid. Andre soltyper fra den tid har form

Mosaikk i Aosta.

Millstatt ca. 1170.

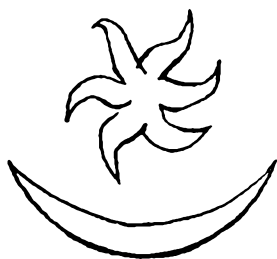

*Tilsløret sol og måne.
Vatopedi 1312.*

av rundinger med rette stråler eller buktede stråler. Det kan være mange stråler eller få, helt ned til seks. Ofte foreligger det mellomformer slik at en ikke kan vite om det er ment sol eller stjerne; sigillografene må her gripe til betegnelser som solstjerne, sun-star. I alle disse tilfelle er det begrepet sol som blir uttrykt ved formen av en stjerne og ikke omvendt. Grunnen er uten tvil at stjerneformen er en mer distinktiv figur, bedre egnet til å tegnes. Bare en sjelden gang opptrer både måne, sol og stjerne på samme segl. Det vanlige er at hovedfiguren, en kirke eller hva det nå kan være, flankeres av enten en sol og en måne, eller av en stjerne og en måne. Også dette forhold tyder på at sol og stjerne betyr omtrent det samme.

Månen er av form en nymåne. På seglene fra gotikkens tid pleier den ha liggende stilling med hornene opp. Dette kan ha to årsaker. Vi må først regne med tidens estetiske sans. Man ville ha balanse og harmoni. Men dessuten var den liggende stilling en naturarv fra kulturlandene lenger syd. Ved Eufrat og Middelhavet ser vi en funklende månesigd mot den dype nattehimmel i liggende stilling. Billedkunsten der nede har da i årtusener gjengitt månen i den stillingen. I kristen kunst i Nord-Europa fulgte vi lenge dette forbildet. Senere vokste trangen til realisme og til selvstendig naturiaktakelse, og fra slutten av middelalderen er vi gått stadig mer over til å tegne stående måne, slik vi ser den på vår nordiske himmel. Bare i en så konservativ kunstart som heraldikken har den liggende typen kunnet holde seg i stor utstrekning.

Tidlige eksempler på anvendelse av måne og solstjerne finnes i engelske kongesegl. Stephan (1135–1154) har på sitt storsegl en liten stjerne ved siden av majestetsbildet. Richard Løvehjerte har både stjerne og måne. På sitt første storsegl, som han brukte 1189–1197, altså før og etter korstoget, har han en sekstakket flammestjerne over en liggende oppadvendt måne til høyre for majestetsbildet og det samme til venstre; det hele er to iøynefallende tillegg til hovedfiguren. På sitt annet storsegl som han brukte 1197–1199, har han oppløst merket og satt de to himmellegemer hver for seg, månen til høyre og solen til venstre for

Richard Løvehjerte 1189.

sitt portretthode. Figuren til venstre er sikkert en sol, den har seksten stråler. Slik som Richard bruker disse himmeltegn skal de neppe fortelle om korstog. De er snarere maktsymboler — tegn på allianse med himlen; hvis de da i det hele betyr noe. Også Henrik 3. skal ha brukt stjerne over måne i et storsegl. Engelske heraldikere synes for øvrig å regne med at både Richard, Johan uten land og Henrik 3. har nyttet stjerne over måne som et særskilt kjenningsmerke, det som i engelsk heraldikk heter badge. Dette er et emblem av heraldisk karakter, men konstruert etter mindre strenge regler enn våpnet.

Richard Løvehjerte 1197.

Andre eksempler kan nevnes fra fyrstelige tronsegl i tidlig tid, således 1194 grevinne Constance av Toulouse sittende mellom solstjerne og oppadvendt måne, og 1209 den tysk-romerske keiser mellom sol og oppadvendt måne; denne sol er en stor, rund skive med mange korte stråler. På keiserens nye segl året etter er månen opprett; likeså på et par tysk-romerske keiserinne- og dronningsegl.

Den romerske keiser 1209.

Måne og stjerne ble mye brukt på denne måte i Skottland. I biskopsegl for St. Andrews står biskopen mellom to stjerner i 1237, han har måne omsluttende en stjerne til venstre for seg i 1245, og på hans segl 1292 står den korsfestede Sankt Andreas mellom måne og stjerne. Biskopen av Candida Casa står mellom måne og solstjerne i 1259; på abbeden av Dunfermlines segl 1292 gjengis Treenigheten mellom stjerne og måne. I Dunfermline klostres eiendommelige kapitelsegl fra 1200-årene møter vi detaljer som kanskje inneholder en spesifisert symbolikk; aversen har en kirke hvor sentraltårnet omgis av fugler, en hvirvelsol og en måne; reversen har verdensdommeren sittende på regnbuen og omgitt av en solstjerne (sun-star) som her skal bety Rettferdigheten, en måne som betyr Jomfru Maria, en firbladrose som er Guds kjærlighet

Dunfermline 1200-årene.

Brechin 1200-årene.

og en fembladet rose for Kristi fem sår; dertil kommer treblad som kanskje er Treenigheten. Disse tolkninger gis av sigillografen W. de G. Birch. På kapitelseglene for St. Andrews og Dunkeld fra slutten av 1200-årene blir en kirke flankert av

måne og solstjerne eller stjerne.

Kapitelseglet for Trefoldighetskirken i Brechin fra samme tid har tre himmellegemer; til høyre for Treenigheten står *en sol*, formet som en mangeoddet flammestjerne, og til venstre en *måne som omslutter en stjerne*.

Byen Aberdeens segl fra 1100-årene har Sankt Nicholas som biskop mellom måne og stjerne. Byseglene for Edinburgh, Dumfries og Invernes fra 12—1300-årene har henholdsvis en borg, erkeengelen Mikael og Himmeldronningen stillet mellom måne og stjerne. Stirlings bysegel inneholder et krusifiks som til venstre har en måne og til høyre har en alminnelig stjerne med seks rette odder (an estoile of six points), men sigillografen Birch erklærer at den her betyr en sol — vel ut fra den regel at det hører sol og måne til korsfestelsesscenen.

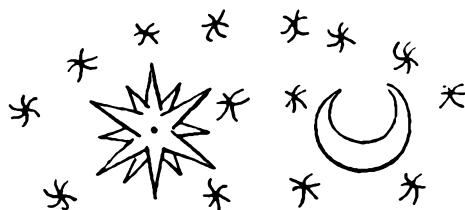
I engelske bysegel blir måne og stjerne — eller en stjerneformet «sol» — satt på hver sin side av toppen på en skipsmast, således for Pevensey og Winchelsea i 1200-årene (måne, stjerne) og Tenterden i 1400-årene (måne og «sol», den siste i form av en regelrett stjerne med åtte rette odder); eller på begge sider av et kirketårn i Ashburtons segl 1314 (måne og en «sol» som har skikkelse av stjerne med seks flammeformede odder) og Canterburys 1318; eller av en borg, i Warwicks segl fra 1300-årene. Seglhistorikeren Gale Pedrick klassifiserer Winchelseas figur som stjerne (star) og Ashburtons som sol (sun) tross de to figurer har samme utseende, omtrent som en sjøstjerne. Han kaller også Tenterdens figur med de åtte rette odder for en sol, tross vi er vant til å kalle en slik figur en stjerne. Han synes å regne med at sol og stjerne er ett hva utseende angår.

Stirling 1200-årene.

I byen Ryes segl fra 1400-årene står kirketårnet mellom en stor 12-oddet stjerne (med rette odder) som utvilsomt betyr en

sol, og en stor måne, og hvert av disse to himmeltegn ledsages av syv krumlinjede småstjerner. Her har vi med andre ord et likefrem naturbilde av hele himlen — stilistisk sett en utglidning. Kanskje refereres det til Himmeldronningen

Rye 1400-årene.

som står i kirkeportalen. Pedrick erklærer at månen og de syv stjerner her betyr Maria, samtidig (!) som solen og månen kanskje skal bety himmelens velsignelse, fremkalt av de bønner som stiger opp fra kirken. I byseglet for Lyme Regis i Dorset datert så tidlig som fra 1200-årene, er det også brukt tre himmellegemer på en gang, som i Brechinseglet. Foran en skipsmast står det en *sol* med krumme stråler og bak mastetoppen en *måne som omslutter en stjerne*. Skipet er her et handelsfartøy, og utgiveren Gale Pedrick gjetter på at bølgene under og himmeltegnet over skipet tilsammen skal bety: fjerne reiser og handel.

Lyme Regis 1200-årene.

I alle disse skotske og engelske segl hadde månen liggende stilling. På kontinentet er den ofte stående. En hvirvelsol og en stående måne finnes ved borgbildet i bysegl for Valenciennes 1296, og ved korsfestelsesbildet i Ratzeburgs domkapitelsegl 1282. I landskapsseglet for Tavastland ca. 1300 er korsfestelsen flankert av en stående måne og en stjernefigur med fem rette takker; denne figur betyr vel den sol som omtales i evangeliet. Stjerne og stående måne flankerer det store oksehodet i Rostocks bysegl 1257. I biskop Gotfred av Schwerins embetssegl 1298 er hans portrett flankert av en hvirvelsol med *ansikt*, sett forfra, og en måne med *ansikt*, i profil; «realistiske» trekk som er et særsyn på denne tid. Lignende gjelder et kapitelsegl fra 1200-årene for benediktinerstiftet Corbeil med Kristus og to helgener; til høyre en sol over tre stjerner på rad nedover og til venstre måne over tre stjerner. Både måne og sol har *ansikter*, og måneansiktet ses forfra, noe som er ytterst sjeldent. Forskjellen er at solen ser ut som den har et tørklæ viklet rundt hele ansiktet, månen som den har det ene kinn forbundet.

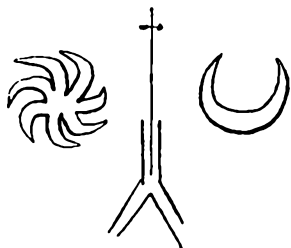
Biskop Gotfred av Schwerin 1298.

Abbed i Gent 1254.

Liggende måne og hvirvelsol flankerer abbeden i Gent i hans segl 1254 og et oksehode i segl for Nicolaus 3. av Werle-Goldberg i segl 1312. Stjerne og liggende måne ledsager barmhjertighetsscenen i segl for hospitalet i Valenciennes 1263.

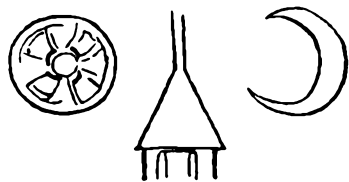
Den kombinasjon vi oftest så i de ovennevnte lands billedsegl er en stjerneform kombinert med en liggende måne. Oppreist måne er ikke så alminnelig. Solformer fremstilles temmelig ofte, men uten at man blir stående ved en fast type.

Hallvardkirken i Oslo
ca. 1300.

I arrangementet holder man seg til den monumentale paratakse: «Stjerne og måne». Den synkende stil som blir representert av syntesen: «stjerne i måne» — stjernen omfattet av månen — er noc som nok forekommer alt før 1200, men som forblir en sjeldenhet på de middelalderske billedsegl.

Denne forkjærlighet for stjerneformen satt ved siden av den liggende måne er et utslag av middelalderens fine formsans. I mangt og meget kan seglbilder og våpen i sitt sammentrengte format vise den formende evne i

Utstein.

slike tidsaldre som gotikkens, i motsetning til formløsheten i senere perioder. Det er her en lignende kontrast som mellom saga-stilen og barokkens kansellistil.

I norske billedsegl forekommer disse bi-motiver ikke så ofte. En hvirvelsol og en liggende måne, samt to engler, finnes ved kirketårnet i et kapitelsegl for Hallvardkirken i Oslo fra ca. 1300. Utstein klostres konventsegl 1302 har bak kirketårnet en stående måne og foran det en sol i form av en runding

med kors. En sol av den samme sjeldne form og en måne finnes ved en skipsmast i den engelske byen Dunwicks segl fra samme tid. Hamar domkapitels samtidige segl har stjerne og en liggende måne ved et kirketårn.

Hamar 1200-årene.

Dr. H. Fett mener, og sikkert med rette, at stjernen her betyr en sol. Det samme kan vel gjelde Gulatingets segl hvor Sankt Olav sitter mellom en stjerne og en liggende måne. De samme to symboler fins også ved Kristus som Guds lam i et segl for presten Jon Blanda, Stavanger 1305.

I Danmark har derimot stjerne- og månemotivet vært meget utbredt både på kirkelig og verdslig område.

I geistlige embetssegel kan en finne hellige gjenstander som alterkalk eller abbedstav mellom en stjerneformet figur og en måne. Det vanligste er at en person blir flankert av disse to himmeltegn. I abbedsegel for Herredsvad og Sorø kloster er midtfiguren en stående abbed, i Ørslev klosters kapitelsegel en sittende biskop, og i Tømmerup klosters kapitelsegel en stående Sankt Peter; alle er stillet mellom en stjerneform og en stående eller (i de to abbedsegel) en liggende måne. Disse segl er fra omkring slutten av 1200-årene. Et rektorsegel fra Store Heddinge 1388 har et biskophode mellom de samme to figurer.

Det er den vanlige stjerneform med seks rette odder som foreligger i de nevnte geistlige segl; denne figur blir av seglhistorikeren dr. H. Petersen konsekvent kalt en *sol*. Det samme gjelder ved andre danske geistlige segl som er nevnt nedenfor og som er registrert av dr. Petersen, hva enten figuren har rette eller flammeformede eller sigdformede odder. I allfall for disse kirkelige segls vedkommende synes han å regne med at en hvilken som helst stjerneform betyr *sol* såsant den er kombinert med en måne (Danske Geistlige Sigiller og Danske adelige Sigiller fra XIII—XIV Aarh.).

I en rekke kapitel- og konventsegel er det jomfru Maria som er midtfiguren, flankert av en sol av en eller annen form og av en oppreist måne. I Bækkeskovklostrets konventsegel fra 1300-årene har solen hvirvelform. I tre forskjellige segl fra Børglum kapitel fra 12–1300-årene har den form av en stjerne med rette odder. Da Cistercienserklostrene i 1330 oppnådde tillatelse til å anlegge konventsegel, ble det fastsatt at alle skulle ha Maria i feltet. Klostrene i Øm,

Bækkeskov kloster
ca. 1340.

Børglum kapitel 1337.

stråleglorie, stående på en oppadvendt halvmåne. Dette bilde svarer til kapitel 12 i Åpenbaringens bok, som taler om et tegn i Himmelen, «en kvinne kledd med solen og månen under hennes føtter». Den danske heraldiker og sigillograf P. B. Grandjean erklærer det for overveiende sannsynlig at sol, måne og stjerner har en særlig mening når de opptrer i kirkelige segl. Dr. H. Petersen anfører at sol og måne i geistlige segl er symboler for Kristi evighet og guddommelighet (D. geistl. Sig. s. XIII), noe som tiltres av dr. Harry Fett (Studier etc. i Fortidsforeningens årsberetning 1903 s. 91) og av Grandjean (D. Sigillografi, s. 181 og 201 f.).

Fra overgangen til det 16. århundre foreligger en uttalelse av erkebiskopen i Lund om at skyene i hans segl ikke bare hentyder til Himle herred hvor hans fødeby lå, «men meget mere» til det himmelske fedreland.

Mariager kloster 1458.

Løgum og Ry skaffet seg da i 1330-årene segl som hadde akkurat make Mariabilde, og forat det likevel skulle bli forskjell, ble Øms Maria flankert av en måne og en stjerneformet sol, Løgums av en måne og en rund sol med ansikt og mange tynne stråler, og Ry's av to roser. I Knardrup klostets konventsegel fra samme tid sitter Maria mellom en rund sol med mange stråler og en måne.

Fra 1400- og 1500-årene finnes også en del kirkelige segl med Maria i stjerneaktig del kirkelige segl med Maria i stjerneaktig stråleglorie, stående på en oppadvendt halvmåne. Dette bilde svarer til kapitel 12 i Åpenbaringens bok, som taler om et tegn i Himmelen, «en kvinne kledd med solen og månen under hennes føtter». Den danske heraldiker og sigillograf P. B. Grandjean erklærer det for overveiende sannsynlig at sol, måne og stjerner har en særlig mening når de opptrer i kirkelige segl. Dr. H. Petersen anfører at sol og måne i geistlige segl er symboler for Kristi evighet og guddommelighet (D. geistl. Sig. s. XIII), noe som tiltres av dr. Harry Fett (Studier etc. i Fortidsforeningens årsberetning 1903 s. 91) og av Grandjean (D. Sigillografi, s. 181 og 201 f.).

Ikke mindre alminnelig er sol og måne i gildeseglene. Fra tida ca. 1275–1350 er det i Danmark bevart en 25 store gildesegl med et billedinnhold som har et visst geistlig preg, idet en tronende Knut eller Erik eller en annen helgen er brukt til seglbilde. I de tre femtedeler av disse segl er måne og stjerne satt ved siden av helgenen. Dette gjelder for Knutsgilder i byene Aalborg, Falsterbro, Lund, Malmö, Ribe, Ringsted med to segl, Slagelse, Slesvig, Stege,

Tømmerup, Vordingborg og Ysted, et Eriksgilde i Kallehave, et Mariagilde i Ronneby og et skomakergilde i Malmö med en anonym helgen. Dessuten et personlig segl med Sankt Jacob ledsaget av måne, stjerne og muslingskall.

Så godt som alle disse segl har liggende måne og stjerne med seks rette odder. Et enkelt har både sol med mange rette odder og måne og stjerne.

I laugsseglene fra 1600-årene med deres mer hverdagslige og detaljerte innhold er stjerne og måne blitt en sjelden foreteelse.

Ennå en tredje gruppe må nevnes.

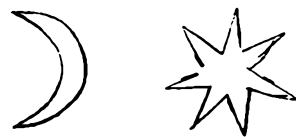
I de store danske bysegel fra omkring 1300 er stjerne og måne stadig brukt til å fylle ut tomrom ved byggverk. I enkelte tilfelle står de direkte ved siden av hverandre, men oftest er de skilt av et tårn. Liggende oppadvendt måne og en stjerne finnes i byseglene fra Slangerup og Storehedinge i Sjælland og Aalborg og Grenaa i Jylland. Stående måne og en stjerne finnes i seglene for Malmö og Trelleborg, København, de to fynske byer Nyborg og Svendborg, Aarhus i Jylland og for byen Slesvig. Hertil kommer senere, i 1500-årene, Sølvitsborg og Rønneby hvor de to himmeltegn ikke flankerer et byggverk, men byens forbokstav. — I de nevnte elleve danske bysegel fra middelalderen ser det for et moderne øye ut som måne og stjerne er ledd i et landskapsbilde, siden de står ved en borg eller en kirke eller i et byprospekt; i Grenaaseglet har endog landskapet fugleperspektiv som hos de gamle egyptere.

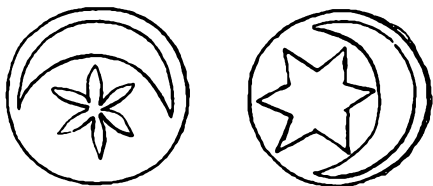
Aalborg ca. 1300.

Landskapsfølelsen er i parentes bemerket et særlig dansk trekk som en ofte merker i dette lands middelaldersegel, tross tidens konstruktive innstilling. En kan også minne om at dansk heraldikk fra slutten av middelalderen har frembrakt et så eiendommelig våpen som en måne på tvers av en sky.

I tre danske kommunesegl er man gått et skritt videre; de to himmeltegn er forenet og gjort til hovedfiguren — til *eneste* figur; det vil si til et regulært våpenmerke. I det lille segl 1584 for *Hjerm herred* i Jylland (Ringkøbing amt ved Limfjorden) fylles seglflaten av en stjerne under en

Aarhus ca. 1200.

Hjerm og Nørre herreder 1584.

nedvendt måne, ganske som i familien Moths hjerteskjold 1679, som senere skal bli omtalt. En stjerne foran en stående måne fyller likeledes hele feltet i et segl 1584 for *Nørre herred* i Djursland i Jylland (Randers amt). Stjerne foran en stående måne, det hele omgitt av fire mindre stjerner, danner bildet i det store og staselige seglet til *Nykøbing* i Sjælland ca. 1325, hvor *nymånen* utvilsomt er ment å svare til bynavnet.

Nykøbing ca. 1325.

Som et sannsynlig resultat av det som ovenfor er gjennomgått fra forskjellige land, tør man regne med at stjerne-og-måne på vanlige billedsegl betyr sol-og-måne, og at disse figurer dessuten innebærer en from symbolikk når de står på religiøst pregede billedsegl.

Det egentlige grunnlag er vel førkristne forestillinger om sol og måne som gudesymboler og magiske makttegn.

Fra den alminnelige billedkunst er måne og stjerne ført over i *heraldikken*. Det skjedde helt fra dennes tidligste periode. De opptrer, såvidt en kan se, hver for seg i den eldste tid. Samlet til én figur – stjerne omsluttet av en måne – synes de knapt å forekomme før enn etter 1300. Dette henger vel sammen med at den eldste og reneste heraldikk i det hele ikke pleier å kombinere ulike figurer i et felt, for såvidt det da ikke dreier seg om tilføyelse av bitegn. Man tok her de samme hensyn til form som vi har berørt ovenfor under billedseglene. Fargene er for disse himmellegemer oftest rødt, gull eller sølv, sjelden svart eller blått.

At måne og stjerne hører til heraldikkens mest brukte motiver er forklarlig. Utseendet er like enkelt og utpreget som for korset, liljen eller rosen.

Derimot er det av interesse å merke seg at solen stort sett ikke er blitt tatt inn blant de heraldiske former. Den har ikke egnet seg til å

tegnes heraldisk; med mange stråler ville formen bli ugrei, og med få stråler ville den bli for lik en stjerne. Heraldikken setter langt strengere krav til enkel og utvetydig form enn det blir gjort i alminnelig billedkunst.

Hvis det skal gis uttrykk for ordet sol i et talende våpen, skjer det derfor best ved å tegne en ren stjerneform. I t. eks. katalanske segl forekommer regulær sekstakket stjerne med betydningen sol (Calceran d'Anglesola, ved rytterbilde 1296), og likeså åtteodded (en yngre Calceran d'Anglesola 1414).

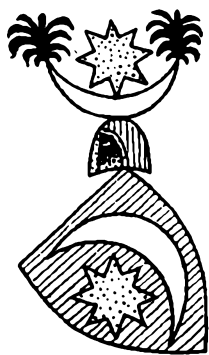
Månen representeres innenfor vesteuropeisk heraldikk regelrett av en sigdformet, *liggende* figur med hornene opp (croissant). Denne stilling er sikkert valgt fordi den gir best balanse og symmetri. For andre stillinger, t. eks. stående fremadvendt, fantes egne betegnelser (croissant tourné). Månefiguren blir brukt både som selvstendig våpenfigur og som bitegn, nemlig for annen sønn. Det samme gjelder stjernen; som bitegn betyr den at våpenet føres av tredje sønn. Anvendelsen av slike bitegn er særlig utbredt i fransk og engelsk heraldikk. I Norden har vi bare noen sjeldne eksempler.

Symbolske fortolkninger hører som bekjent ikke hjemme innenfor heraldikken. Våpenbildene har bare den enkle oppgave å være kjenningstegn. Et kors er et kors, en stjerne er en stjerne, og i alminnelighet vil det ikke foreligge noen dypere betydning.

Som regulær våpenfigur har månen vanlig ingen fortellende mening. Dog har man i visse tilfelle ment å kunne sette den i forbindelse med korstog, og visstnok med større rett enn for andre figurers vedkommende. Når Cort Adeler i 1666 på grunn av «victorieuse søslagtinger og hovedaktioner imod Kristendommens fiende Tyrken», som det heter i patentet, fikk stadfestet et våpen hvori det inngikk tre måner og et spiddet tyrkerhode, så er meningen utvilsom.

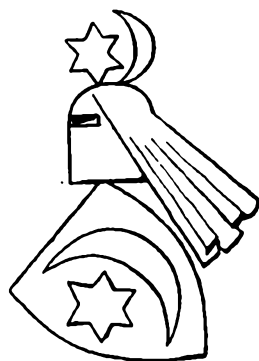
Det særlige muhamedanske våpen skal opprinnelig ha vært bare en måne, senere kom Jupiterstjernen til.

Ennå i 1600- og 1700-årene viser flaggkartene halvmånemotivet uten stjerner som det vanlige for muhamedanske stater, således for Tyrkia og barbareskene. Oftest foreligger her tre måner i innbyrdes vekslende stillinger. Fra omkring midten av 1800-årene ser det ut til at Tyrkia og andre muhamedanske stater ved Middelhavet gikk over til å føre én måne ledsaget av tre eller en stjerne.

Amman von Bregens ca. 1350.

Måner og stjerner ble i fransk og engelsk middelalderheraldikk av og til kombinert, og da på vekslende vis. Plasering av en stjerne mellom månens horn synes å ha vært den minst alminnelige kombinasjon, men forekommer dog i middelalderen både i fransk og tysk heraldikk. Stjerne (sol) omfattet av liggende måne finnes så tidlig som ca. 1230 i våpen-segl for Margaret de Riparis, men utenfor skjoldet. Tilsvarende forekommer i skjoldet i Simon de Kymas segl ca. 1210, men i slik forbindelse at månen her synes å figurere som bitegn. Amman von Bregens hadde i 1300-årene en gullstjerne foran en stående sølvmåne i blått skjold, og på hjelmen en gullstjerne over en liggende sølvmåne med dusker på horn-spissene. Eksempler på våpen som består i en stjerne over en liggende måne er familien Minshulls og byen Portsmouths våpen, med tinkturene blått og gull. I et par tilfelle skyter det et kors opp fra stjernen over den liggende måne, således i Jean og Georges Stoveres våpen i begynnelsen av 1400-årene, et egenartet og tydelig uttrykk for korsets kamp og seir over de vantro. Kors over halvmåne finnes på russiske kirkespir.

Orm Håvardson 1376.

I Norge ble stjernen over en *liggende* måne etter fransk og engelsk mønster ført av Peder Niculasson i Oslo 1422. Dessuten, ifølge et par usikre kilder av en Håkon Håkonson i 1330 (Rostgaards våpenbok) og en «Ole Saxesen» omkring 1340 (Hirtzholms våpenbok); begge hadde angivelig gullfigurer på blå bunn. Stjerne under en nedvendt måne ble brukt i 1520 av Oluf Vifastson, lagmann i Trondheim, og av familien Lossius i det åttende århundre.

Stjerne foran en *stående* måne ble ført i skjoldet og på hjelmen av Orm Håvardson i 1376, i skjoldet av Sveinung Åsmundson i Tunsberg 1449, og i en senere tidsalder av slekten Mathiesen som vil bli

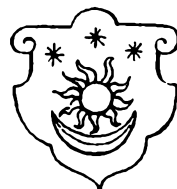

Peder Niculasson i Oslo 1422.

nærmere omtalt nedenfor, og av fogden Hans Bondixen i begynnelsen av 1700-årene. Det samme fins i et par svenske våpen. Figuren finnes også i 1. og 4. felt i segl brukt av nordmenn med navnet Rist og Schultz.

Fra 1300- og 1400-årene fins en rekke *danske* private våpensegl hvor en stjerne eller en sol er forenet med en måne.

Stjerne over en liggende oppadvendt måne ☽ førtes av en prest Laurencius Bagheeld i Roskilde stift i Sjælland 1415—1421. Det samme med tillegg av bølger nederst ble brukt av kantor Odde Hanssøn i Roskilde 1478—1490. Skjønt det her dreier seg om vanlige stjerneformer sammensatt av fem eller seks rette odder, blir de — ved disse og en del andre danske våpen — omtalt snart som sol og snart som stjerne av dr. H. Petersen i hans utgave av Danske geistlige sigiller. En sol over en liggende oppadvendt måne ble — med tre stjerner øverst — ført av kannik Mads Povelsen som ble begravet i Roskilde i 1579, og — med de tre stjerner nederst — av «Mathias Mathiæ f. Roschildensis, Danus» (innførsel dat. Wittenberg 22. oktober 1602 i Paul Thranes stambok). Det dreier seg vel her om far og sønn. I disse to våpen er solen utvilsom, den er tegnet med stor, rund kjerne og buktede flammeter.

*Mads Povelsen
i Roskilde 1579.*

Stjerne foran en stående måne ☾ førtes av en Bertel Schöneweder i Landskrona, rett overfor nordøst-Sjælland, i 1410, med et *geitebukk-*hode på hjelmen.

Stjerne foran stående måne, med horn på hjelmen, førtes enn videre av en lavadelig slekt i Sjælland: Lydike Jenssen i Frerslev (Sorø amt) 1435—1460 og hans to sønnesønner Morten Jenssen fra Havelse (Fredriksborg amt) 1494—1502 og Per Jenssen sammesteds 1494. Danmarks Adels Aarvog 1920 angir her, uten kilde, at fargene var gull figurer i blå bunn. Slektsnavn kjennes ikke.

*Bertel Schöneweder
i Landskrona 1410.*

Et lignende våpen førtes også av en lavadelig slekt som hører hjemme i det sydlige

Claus Jyde
1392

Jylland. Claus Jyde («Jude») som besegler i Sjælland i 1388, og Per Claussen i Vesterbæk og Reisby i Jylland hvis segl er brukt 1446–1452, har begge stjerne foran en stående måne. Disse to er muligens far og sønn. Eiendommelig er det at Lasse Clausen i Reisby, som sikkert er bror av Per, har et noe avvikende våpen (1425–1431): stjerne under en liggende måne. Det er imidlertid på disse tider ikke noe enestående at våpnet

innenfor en dansk eller norsk slekt viser tilfeldige variasjoner for de enkelte familiemedlemmer. For denne lille «slekt» foreligger ikke navn og ikke hjelmtegn.

Stjerne foran stående måne førtes enn videre av borgermester Poul Abildgaard i Viborg 1471–1493, med *stjerne over liggende, oppadvendt måne på hjelmen*. Tegningen i det gamle Adelsleksikon angir, uten at det siteres

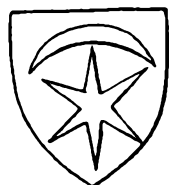

Per Claussen
1446.

noen kilde herfor i teksten, at fargene er: gull stjerne, sølv måne og blå bunn.

En Tuko Lille har i 1358 et skjold med stående måne og en stjerne (stjerneformet sol iflg. H. Petersen).

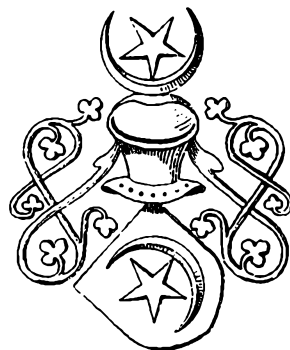
For de fleste stjerne- og månevåpen her nordpå er fargene ukjente eller høyst usikre. I kong Eriks våpenbrev 1433 fikk en Niels Nielsen «Harbo» (det vil vel si fra Harsyssel), en halv gullstjerne foran en rød(!) stående måne i blå bunn.

Lasse Clausen
1425.

Stjerne under en liggende oppadvendt måne ☾ førtes av en Nils Esbernsen ca. 1420 og av Erik Persen i Aarhus i Jylland 1492. En stående måne foran en stjerne ☽ førte Johannes, prest i Torsø i Viborg stift i Jylland i 1351. Gullstjerne over en liggende nedvendt ☽ gullmåne i blått skal ifølge fru Jytte Gyldenstjernes våpenbok være ført av en Iver Jensen Kalkerup.

Innenfor norsk og dansk heraldikk blir ned gjennom tiden liggende og stående måne brukt nokså tilfeldig. Noe stiltrekk

Poul Abildgaard i Viborg
1471–1493.

synes ikke å foreligge; man varierer for å skape forskjellige kjenningstegn.

Fra alle disse eldre danske stjerne-måne-våpen er det et langt tidsintervall ned til de følgende i 1600-årene som vi nå skal komme til, Moths og Mathiesens.

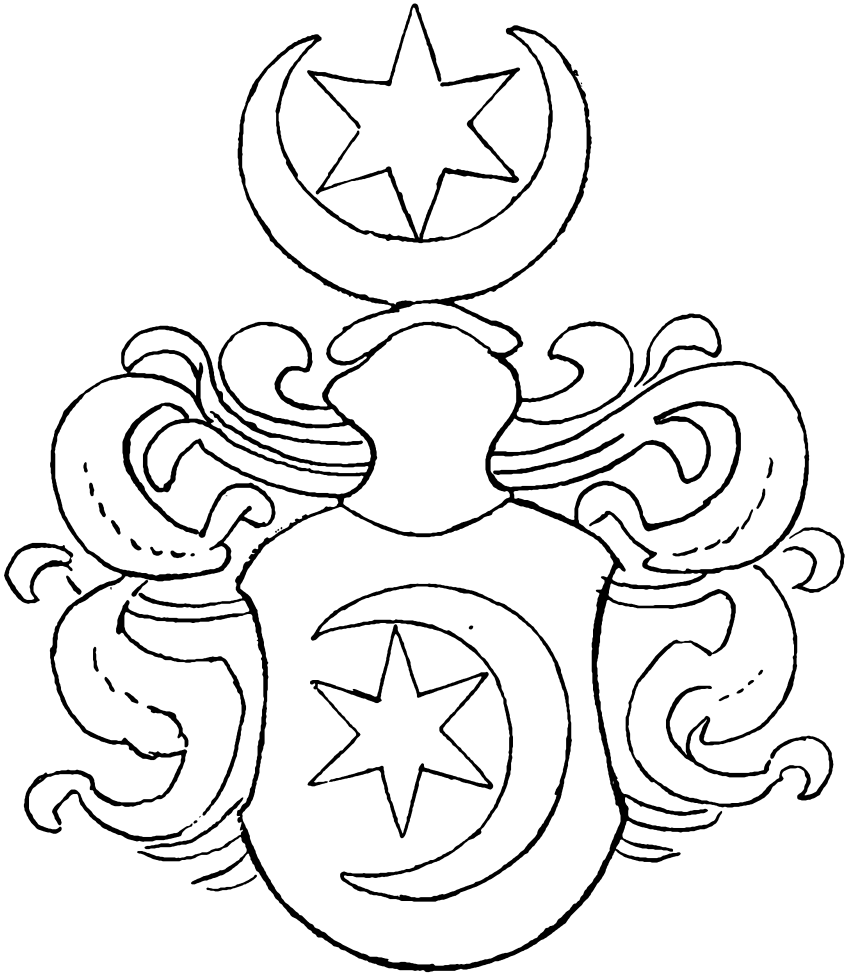
I hvertfall så tidlig som fra midten av sekstenhundre årene har den danske, senere norske, slekt *Mathiesens* medlemmer ført et våpen som i skjoldet viser en *stjerne foran en stående måne* og på hjelmen en *stjerne over en liggende måne*.

Våpnet ble ført slik av brødrene Poul (1632–1708) og Henrik Mathiesen (1633–1668) og finnes på denne måte i tre generasjoner i de hundre år ca. 1650–1750, således på et sølvkrus og fire forskjellige segl. Om fargene i denne tid vites intet direkte.

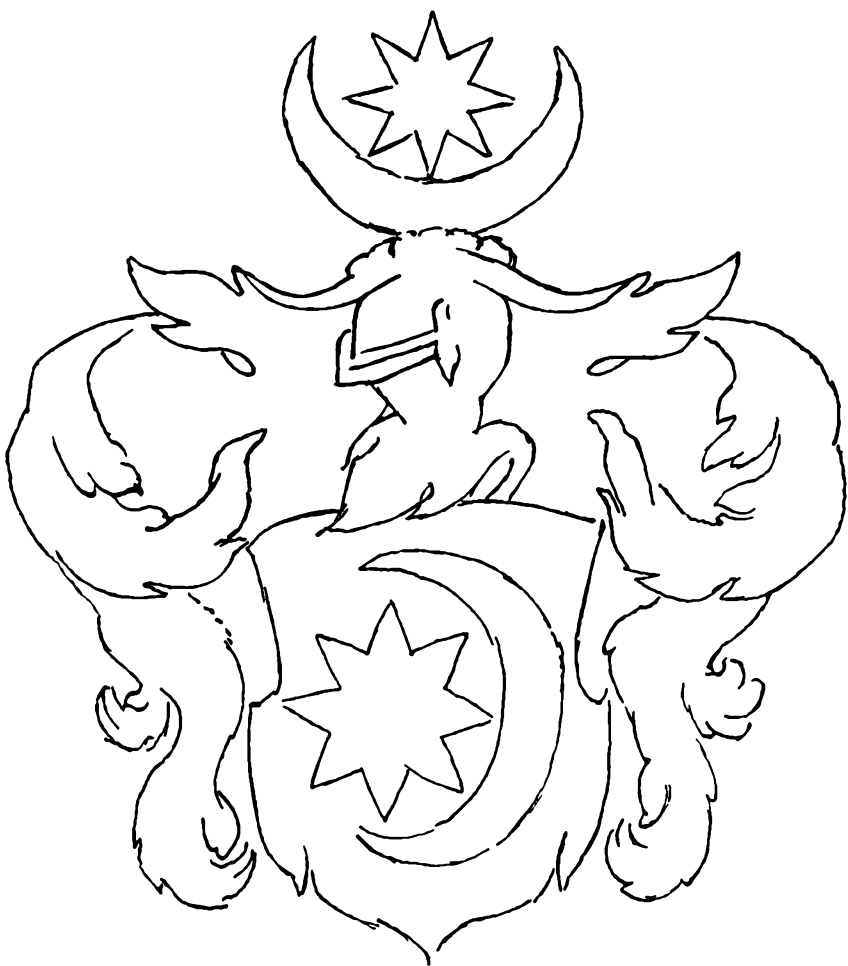
I 1750-årene endrer lagmann Jørgen Mathiesen hjelmtegnet så månen blir *stående*, likesom i skjoldet, og i alle senere våpengjengivelser med et par unntak i den siste menneskealder har månen på hjelmen beholdt denne stillingen. Det er ikke utelukket at Jørgen Mathiesen endret hjelmtegnet under sitt arbeid i Riksarkivet på Akershus. Han ble i 1751 sekretær ved visestattholderembedet og fikk befatning med arkivet. Kanskje har han der sett Orm Håvardsons eller et annet tilsvarende våpen som har gitt ham ideen.

I Jørgen Mathiesens segl 1758 viser skjoldbunnen seg å være *blå*, og samme farge er angitt for innsiden av hjelmkledet. Fra 1829 finnes et fargemaleri på en skyteskive utført for Det kongelige Kjøbenhavnske Skydeselskab og Danske Broderskab, hvor generalkrigskommissær Haagen Mathiesen var blitt medlem året før, og denne fremstilling gir full beskjed om fargene: *blå* bunn, stjernen *gull* og månen *sølv*. Skyteskiven har bevart gullet og blåfargen helt tydelig, mens sølvet, som det ofte skjer, er mørknet. Hjelmkledet har på skyteskiven fått noen fantasifarger som det ikke kan legges vekt på (rødlige, fiolette og blågrønne toner). — Som vi siden skal se er det grunn til å tro at tinkturene blått, gull, sølv, også er Mathiesenvåpnets opprinnelige, da de stemmer med familien Moths fra 1600-årene.

Gjennom hele det nittende århundre har Mathiesen-skjoldene i de bevarte våpensegl hatt et ukorrekt tillegg, en bord med nagler. I boken

POUL MATHIESEN CA. 1660 (SEGL 1669)

HENRIK MATHIESEN 1657 (SØLVKRUS)

av H. Krog Steffens om Linderud og Slægterne Mogensen og Mathiesen (1899) finnes to våpentegninger med stjerner i borden. Tillegg av slike border ble i eldre tider brukt til å danne særskilte våpen, representerende yngre sønn eller lignende. I forrige århundre kom skjoldbordene på nytt inn i norske våpen, men nå bare som en motepynt; de ble brukt uten noensomhelst heraldisk mening. De er i alminnelighet blitt fjernet igjen i vår tid.

Vil en bestemme slekten Mathiesens våpen, er det rimelig å holde seg til den eldste og korrekte typen. Etter det ovennevnte materialet kan en da regne med at Mathiesen-våpnet har dette innhold: *I blå bunn en gullstjerne foran en stående sølvmåne. På hjelmen en gullstjerne over en liggende sølvmåne.*

Våpenavbildningen i farger foran (side 15) er utført som en veiledende normaltegning.

I de forløpne 300 år har dette våpnet vekslet i sin ytre form etter som de moderne stilarter har avløst hinannen og etter smaken hos eierne eller gravørene.

Stjernen har således hatt forskjellig antall spisser, noe som ikke kan tillegges heraldisk betydning. Den har åtte spisser på Henrik Mathiesens sølvkrus 1657 og i segl 1739, 1840 og senere, og seks spisser i Poul Mathiesens segl 1669 og i segl ca. 1700, 1722, 1758, 1808 og senere, men aldri fem. Mathiesenstjernen har oftere hatt seks enn åtte spisser, stemmende med det vanlige forhold både i gammel og ny heraldikk. Begge deler er korrekt, og det er ikke nødvendig å fastslå et bestemt antall spisser for fremtiden. Men etter heraldisk estetikk turde seks være å foretrekke.

Spissene har alltid vært rette, som vanlig i dansk og norsk heraldikk.

I familiens eldre segl er månen uten ansikt, hvilket fra heraldisk synspunkt er det mest korrekte. Med fogd Jørgen Mathiesens to segl fra begynnelsen av 1700-årene kom ansiktsprofilen inn. Heraldikk før den tid pleier ikke ha ansikt i månen.

En teknisk feil på de fleste fremstillinger i det attende og nittende århundre er at stjernen på hjelmen svever fritt i luften.

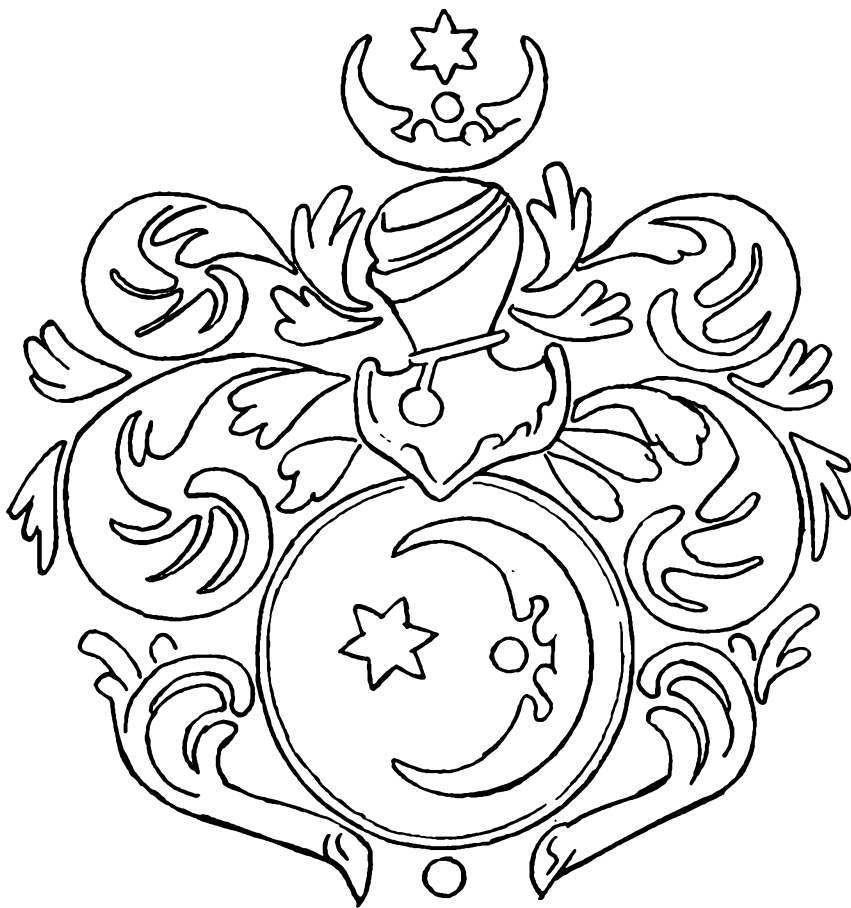
Hjelmen er i den eldste fremstilling av våpnet, på et sølvkrus 1657, en lukket type, en stikkhjelm. Den er sett fra siden. På et omtrent samtidig segl 1669 er det visstnok samme slags hjelm en har for

seg. På alle de følgende segl fra det attende og nittende århundre står det en trallehjelme med halsklenodie. Den er stillet en face, noe som er avgjort uriktig når hjelmen bærer en stående måne. Hjelmen må da vende ansiktet samme vei som hjelmtegnet.

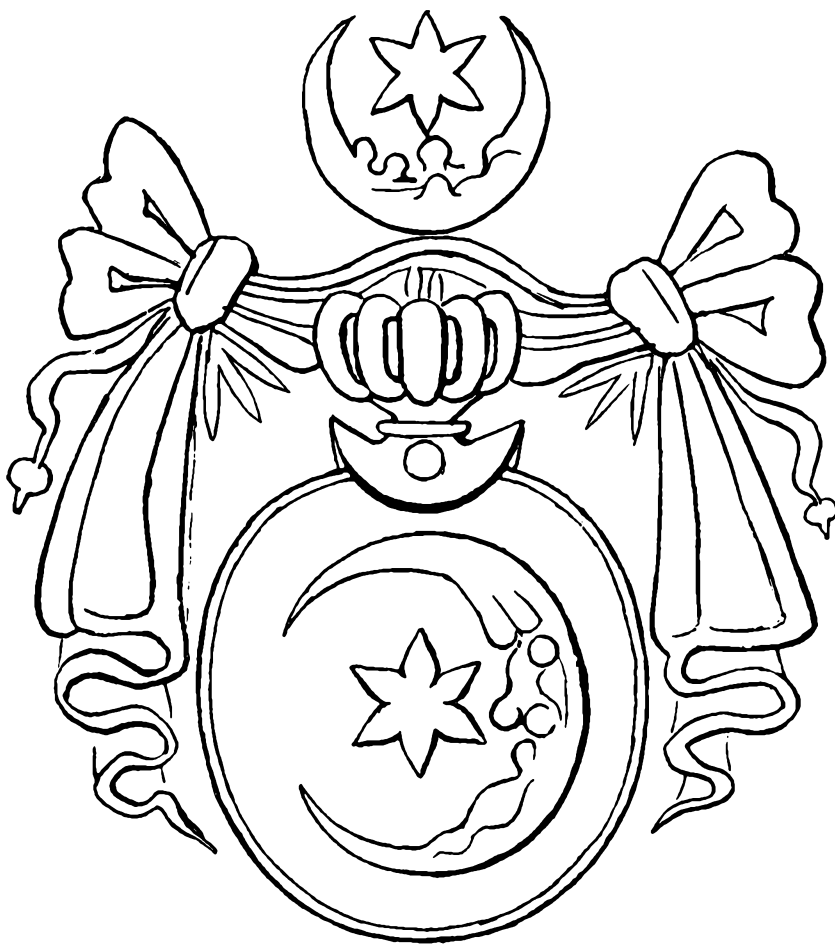
I heraldikkens historie er stikkhjelmen en litt eldre stiltype enn trallehjelmen. Stikkhjelmen dannet seg sist i 1300-årene som en videre utvikling av den lukkede tønnehjelme. Trallehjelmen fins i første halvdel av 1400-årene, og begge typer fortsetter side om side i de to neste århundrer, dog slik at trallehjelmen etter hvert blir den vanligste. I norsk heraldikk etter 1700 er stikkhjelmen blitt en sjeldenhet, og blir kanskje av den grunn ofte sett på som en eldre og ærverdiggere type. På den annen side har man i somme land siden 1500-årene utviklet en konvensjonell oppfatning at stikkhjelmen skal bety en særlig «borgerlig» hjelmtyp, noe som ikke kan sies å ha rasjonelt grunnlag. Det er i virkeligheten smak og stil som får avgjøre hva for type en vil bruke.

Gjennom 1600- og 1700-årene var hjelmkledet et viktig ledd i komposisjonen, med former som var høyst dekorative, men kunne være temmelig oppløste. Gravørene eller malerne har i somme tilfelle ikke bekymret seg om at kledet skal dekke hjelmens isse, de fester det i stedet til halsen. Fogd Jørgen Mathiesen lar i sitt ene segl hjelmkledet bli en fyrstekåpe. Fra begynnelsen av det nittende århundre sløyfet Haagen Mathiesen hele hjelmkledet, og de senere slektsledd fulgte denne moten, skjønt kledet er et teknisk nødvendig tilbehør til hjelmen.

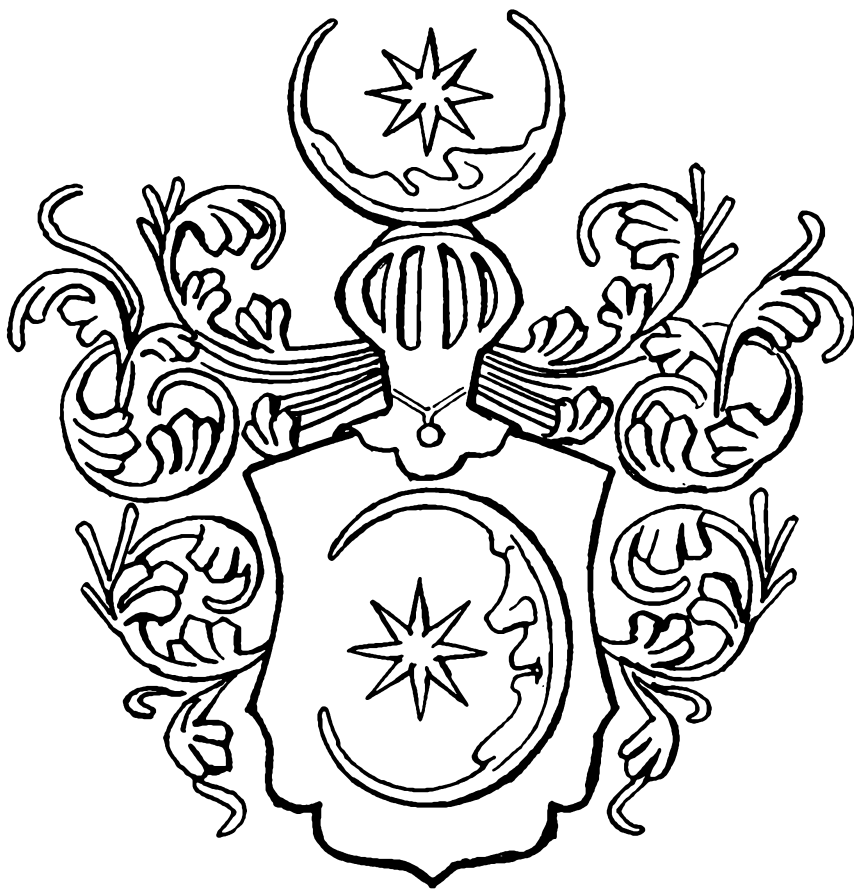
Betrakter man helheten, ser man at hver tidsalder har sin egen holdning i disse våpengraveringer, så beskjedne formatene enn er. De to fra 1650–60-årene er ennå velproporsjonert, særlig gjælder dette våpnet i Poul Mathiesens segl. Hjelmen har en rimelig størrelse i forholdet til skjoldet, og det nedfallende hjelmkledet bukter seg i regelmessige, harmoniske folder. Formene er dog mer preget av plastikk enn av farger. Den faste og tette oppbygning svarer til typer tilbake til midten av det sekstende århundre. Tegningen på sølvkruset, spesielt skjoldformen, går tilbake på tysk-danske renessanseformer fra 1500-årene. Skjoldformen i Poul Mathiesens segl svarer helt til en dansk-norsk type fra ca. 1620, skjønt lignende typer med noe bredere skjold går henimot hundre år lenger tilbake. — Jørgen Mathiesens noe pro-

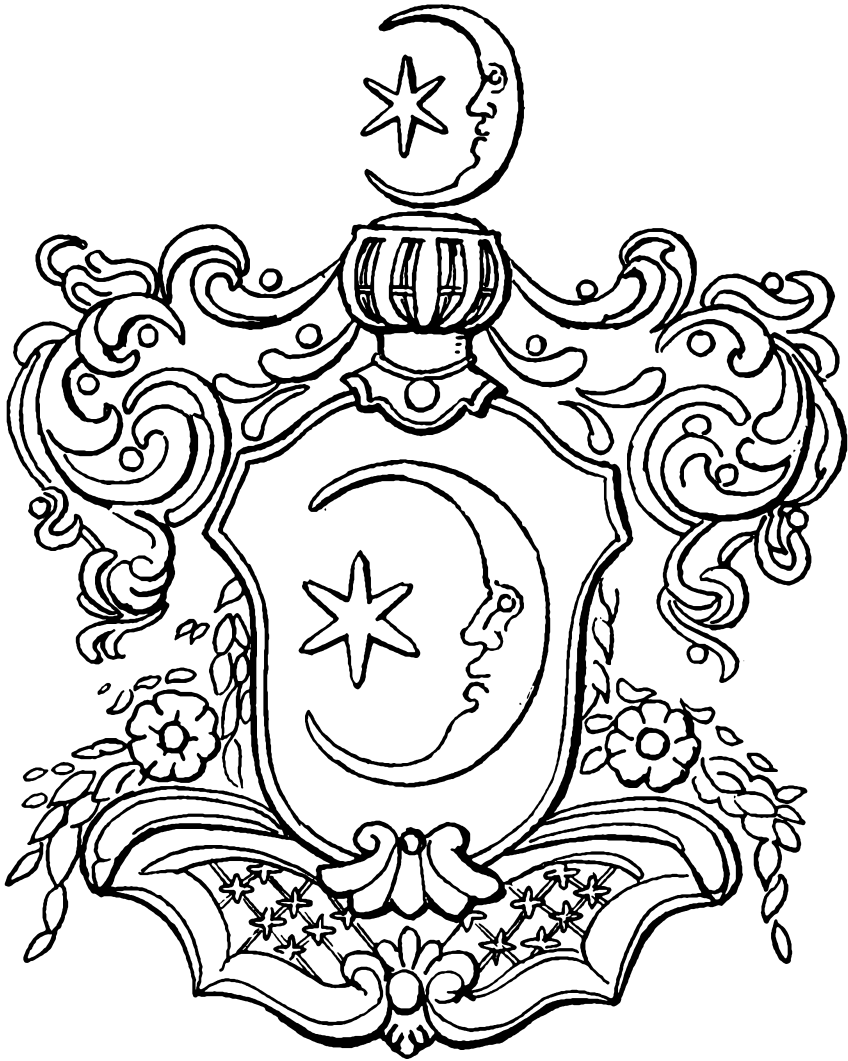
JØRGEN MATHIESEN CA. 1700

JØRGEN MATHIESEN 1722

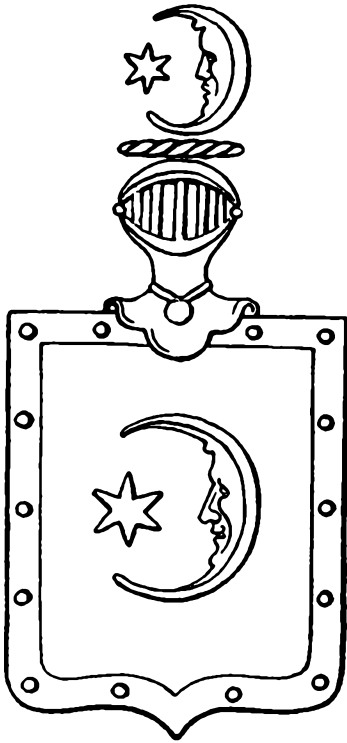
HENRIK MATHIESEN 1739

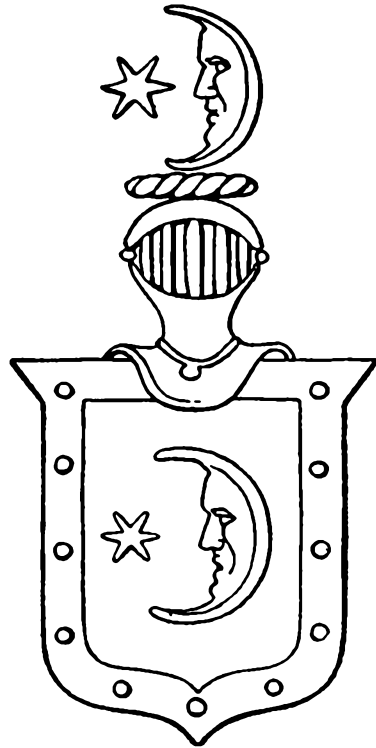
JØRGEN MATHIESEN 1758

vinsielle segl med palmegrenene under skjoldet gir en overgangsform med lettere behandling av hjelmkledet. Det runde skjold kan føres tilbake til 1500-årene og er en vanlig form ved kongevåpenet fra 1620-årene, men kommer ikke i noen større utstrekning inn på norske privatsegl før henimot 1700. — I president i Bergen, Henrik Mathiesens segl 1739, møter vi en frisk og grasiøs stil, den samme som blomstret i våpenmaleriet i Christian 5's og Fredrik 4's tid. Hjelmkledet behandles ikke som tekstil, det er markert av streker og punkter som ligner blomstergrener og rånker med blad på, og spiller i frie kast. Skjoldkonturens regenceform og «løvverket» danner brutte og overraskende linjer. — Mer overlesset er lagmann i Christiania Jørgen Mathiesens luksuriøst formede våpen i segl 1758, utført i en symmetrisk rokokko, med skjoldet på et gjennombrutt postament. Stilen i dette arbeidet er svært lite heraldisk, men det hele er god gravørkunst, gjort med overlegen rutine, rikt og fint nyansert. Seglet er kanskje ikke så personlig, men det har en letthet og eleganse som en ikke ofte møter i norske segl. Tilsvarende skjoldform finnes i andre norske segl fra 1740-årene og fram til henimot 1800. Et segl hvor skjoldets og hjelmkledets detaljer er praktisk talt samme modell som i Jørgen Mathiesens — sikkert utført av samme gravør — er generalauditør O. Chr. Wessels, hvorav et avtrykk datert 1782 finnes i Riksarkivets seglsamling.

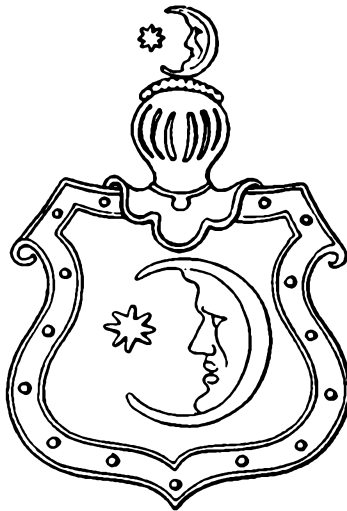
Haagen Mathiesen (1759–1842) arvet dette signet etter faren; det heter i 1766 ved skiftet etter enken at sønnen da fikk «et Crystal-Signete i Sølv forgylt indlagt», med familiens våpen. Han brukte det så sent som i 1804. Men på dette tidspunkt hadde moten skiftet sterkt, og man var kommet over i den militære empire som vi kan se brukt i Haagen Mathiesens nye segl 1808: et helt rektangulært skjold og en naken komposisjon der kledet er utelatt. Tiden etter revolusjonen har tatt vekk alt som heter klede, løvverk og blomsterguirlander. Etter l'ancien regime er fulgt den kalde nøkternhet; intet overflødig linjespill, bare funksjonalismens rette vinkler og en militær fasthet. Kanskje har allerede den tabellariske enkelhet i Adelsleksikonet (utgitt 1787–1813) gjort sitt til å bringe typen inn på de danske og norske våpensegl. I Mathiesenseglene er den «nakne» typen forblitt et fast trekk i det 19. århundre, og skjønt det ikke anses korrekt å sløyfe hele hjelmkledet, kan det ikke nektes at dette enkle minimum av utstyr

HAAGEN MATHIESEN 1808

CONRAD MATHIESEN

HAAGEN VALDEMAR MATHIESEN

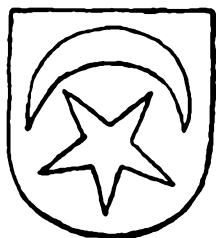
gjør et behagelig inntrykk. — I somme segl løper de øvre skjoldhjørner ut i spisser. Det er et engelsk motetrek.

Den brede, svungne Biedermeyer-form som skjoldet har i generalmajor Haagen Waldemar Mathiesens segl, svarer til visse skjoldtyper som den dansk-norske heraldikk kan oppvise både i det 16., 17. og 18. århundre.

Våpnet på skyteskiven 1829 som er nevnt ovenfor er det eneste bevarte eksemplar i farger. Om man her eliminerte borden, forstørret hjelmen og ga kledet riktige farger og plasering, hadde en for seg et greit våpen. Det lette kledet virker grasiøst mot det kraftige skjoldet.

Hvor har så slekten Mathiesen fått det våpen fra som dens medlemmer har holdt fast på gjennom tre hundre år? Spørsmålet lar seg besvare med temmelig stor sikkerhet.

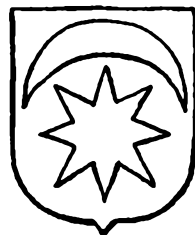
En av slektens stamfedre, borgermester i København Mathias Hanssen (ca. 1555–1628) var i sitt første ekteskap gift med Marine

*Moth 1679.
Hjerteskjoldet.*

Jørgensdatter *Moth* av en sønderjydske slekt som tidligere synes å ha tilhørt lavadelen, men som etter å ha mistet sitt jordegods gled over i borgerskapets rekke. Hennes farbror Mathias Moths etterkommer, kanselliråd og assessor Mathias Moth og søsken Elisabeth Margrethe, Ide Kerstine og Beate Ingeborg fikk i 1679 et dansk våpenbrev med et hjerteskjold som skal vise slektens gamle våpen: i blå bunn en nedvendt blå (!!)

måne over en (femoddet) gull stjerne, og på hjelmen en halv sølvbuk. Da Beate Ingeborg Moths sønn, amtmann og assessor Poul (Hals) Moth i 1698 ble adlet, finner vi i hans våpen samme hjelmtegn og samme hjerteskjold, dog med sølv måne. Likeså i adelspatent 1755 for kanselliråd Christian Moth til Kvistrup. — Månen og stjernen går også igjen i Lucas Uytendaeles våpen da han i 1763 fikk dansk friherrepotent som baron von Bretton; hjerteskjoldet er blått, månen sølv og stjernen (åtteoddet) gull. Broren Johan Balthazar fikk friherrepotent fire år etter med samme våpen, dog er her stjernen i hjerteskjoldet av sølv. Lucas

*von Bretton.
Hjerteskjoldet.*

var i 1750 blitt gift med Margrethe von Moth, og denne forbindelse med Moth-familien er vel grunnen til at de to brødrene fikk månen og stjernen inn i sine våpen.

En kan regne med at måne- og stjernevåpnet i Mathiesen-slekten går tilbake til stadskaptein i København Jørgen Mathiesen (ca. 1592–1656) og at han har fått det fra sin mor, Marine Moths slekt. Hvor langt tilbake våpnet går hos Moth-slekten kan det ikke sies noe nærmere om.

Eldre genealoger fører Mothslekten tilbake til en Conrad Rein-feld i Østerrike, «nobiliteret» av keiser Fredrik Barbarossa som «ga ham et våpen, hvori var en nedadvendende halvmåne over en gull stjerne i blått felt (til tegn på at han hadde tjent i krigen mot tyrkerne) og på hjelmen en halv hvit gemse springende av en skansekurv (til erindring om at han på en gemsejakt hadde frelst bemeldte keisers liv), og navnet Moth (Muth) fikk han for sin tapperhet». Dette sagn, som fortelles av Lengnick, er helt uhistorisk, og det er intet som tyder på at slekten Moth ikke er av dansk opprinnelse.

Slekten Mathiesens våpen er et av de få norske hvis innhold kvalitetsmessig står på høyde med våpenkunstens tradisjoner i høy-middelalderen, samtidig som det har en sikker påviselig historie iallfall tilbake til 1650.

De forbindelseslinjer som kan trekkes til de ovenfor nevnte danske stjerne- og månevåpen før 1500 er usikre. Et av de navn som frambyr seg er Bertel Schöneweders, idet både hans skjold og hjelmtegnet med bukkehodet svarer til Moths. På den annen side kan topografiske hensyn tale for å søke en forbindelse mellom Moth og «Jyde» av Reisby i det sydlige Jylland (Per og Lasse Clausen). Om man går ut fra det eldste Mathiesen-våpnet, foreligger det både for skjoldbilde og hjelmtegn en overensstemmelse med Poul Abildgaards våpen. — Alt må dog foreløpig bli gjetninger, inntil genealogiske funn kan komme med bevis som gir en sikker sammenheng.

KILDER OG HENVISNINGER

Genealogiske data i ovenstående artikkel og slektstavlen (side 50–51) er stillet til rådighet av godseier *Jørgen Mathiesen*, Eidsvold Værk. Han har også stilt sin samling av familiesegl m.v. til disposisjon. Om forbindelsen Mathiesen–Moth, se sammes artikkel i Norsk slektshistorisk tidsskrift IV s. 119 ff., jfr. om v. Bretton *S. Otto Brenners* utrykte utkast til stamtavle over familien Moth, hvorav et eksemplar finnes hos nevnte *J. Mathiesen*, Eidsvold Værk.

Det er ellers brukt sigillografisk, heraldisk og antikvarisk materiale, trykt og uttrykt, hvorav kan nevnes følgende:

O. Doering: *Christliche Symbole*, Freiburg 1933.

W. Goetz: *Entwick. d. menschl. Bildnisses III*, Leipzig 1931.

R. Byron and D. Talbot Rice: *The Birth of western Painting*, London 1930 (Notes to plate 51).

A. B. Wyon and A. Wyon: *The Great Seals of England*, London 1887.

W. de G. Birch: *Catalogue of Seals ... in the Brit. Museum III–VI*, London 1894–1900.

W. de G. Birch: *History of Scottish Seals I–II*, Stirling 1905.

Gale Pedrick: *Borough Seals of the Gothic Period*, London 1904.

J. Woodward and G. Burnett: *A Treatise on Heraldry I–II*, Edinburgh 1892.

A. Ch. Fox-Davies: *A complete Guide to Heraldry*, London 1909.

J. Foster: *Some feudal Coats of Arms from heraldic Rolls 1298–1418*, London 1902.

F. de Sagarra: *Sigillografia Catalana I–II*, Barcelona 1916–1922.

G. Demay: *Inventaire des sceaux de la Flandre I–II*, Paris 1873.

J. Roman: *Manuel de sigillographie Française*, Paris 1912.

J. Th. de Raadt: *Sceaux armoiriés des Pays-Bas et des pays avoisinants I–IV*, Bruxelles 1898–1903.

E. Gevaert: *L'Héraldique, son esprit, son langage et ses applications*, Bruxelles 1923.

O. Posse: *Die Siegel der deutschen Kaiser u. Könige I*, Dresden 1909.

C. J. Milde: *Siegel des Mittelalters aus den Archiven der Stadt Lübeck*, Lübeck 1856–79.

G. A. Seyler: *Geschichte der Siegel*, Leipzig 1894.

Die Wappenrolle von Zürich, ca. 1340. Trykte utgaver Zürich 1860 og 1930.

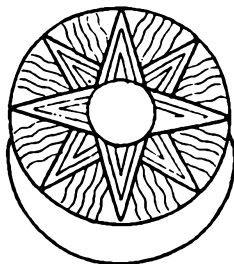
R. Siegel: *Die Flagge*, Berlin 1912.

B. E. Hildebrand: *Svenska Sigiller från Medeltiden*, Sth. 1862–67.

Reinhold Hausen: *Finlands Medeltidssigill*, Helsingfors 1900.

C. A. Klingspor: *Sveriges Ridderskaps och Adels Vapenbok*, Sth. 1890.

- H. Petersen*: Danske geistlige Sigiller fra Middelalderen, Kbh. 1886.
- C. Nyrop*: St. Knudsgildernes Segl, i Tidsskr. f. Kunstindustri, Kbh. 1889, og andre artikler av Nyrop sammesteds 1897, 1899.
- P. B. Grandjean*: Danske Købstæders Segl indtil 1660, Kbh. 1937.
- A. Thiset*: Danske By- og Herredsvaaben, Tidsskr. f. Kunstindustri 1895.
- J. P. Trap*: Kongeriget Danmark, 3 utg. (Hjerm og Nørre herreds segl er gjengitt i bind IV 1901 s. 950 og V 1904 s. 514).
- P. B. Grandjean*: Dansk Sigillografi, Kbh. 1944.
- H. Petersen*: Danske adelige Sigiller fra det XIII og XIV Aarh., Kbh. 1897.
- A. Thiset*: Danske adelige Sigiller fra det XV, XVI og XVII Aarh., Kbh. 1905.
- Lexicon over adelige Familier i Danmark, Norge og Hertugdømmerne I–II*, Kbh. 1787–1813.
- A. Thiset og P. L. Wittrup*: Nyt dansk Adelsleksikon, Kbh. 1904. (Se her bl. a. om Abildgaard, v. Breton, Moth, Schönneweder).
- H. Storck*: Dansk Vaabenbog, Kbh. 1910. (Billedmateriale til forannevnte). *Danmarks Adels Aarbog 1920* (s. 516 f.: Stiernemaane).
- J. B. Løffler*: Danske Gravstene fra Middelalderen, Kbh. 1889.
- P. B. Grandjean*: Dansk Heraldik, Kbh. 1919.
- H. J. Huitfeldt-Kaas*: Norske Sigiller fra Middelalderen h. 1–4, Kria. 1899–1902. *Diplomatarium Norvegicum*. Utrykte segltegninger. *Riksarkivet*. Originale segl.
- H. Krag*: Norsk heraldisk mønstring, h. 1–3, Drøbak 1942–43.
- H. Krog Steffens*: Linderud og Slægterne Mogensen og Mathiesen, Kria. 1899.

*Mesopotamia. Begynnelsen av 2. årtusen f. K.
Over et gudebilde.*

OVERSIKT
ved Jørgen Mathiesen.

Jan Moth
skriver p. Sæted borg, d. f. 1561

Mathias Moth,
n. 1561

Jørgen Moth til Gramgaard
n. d. c. 1590

Hans Hansen,
kjøpmann i Flensborg, d. 1594

Poul Moth, c. 1535-1597,
kirurg i Flensborg

Marinegendsdr. Moth,
1592

g. m.

Mathias Hansen, c. 1555-1628,
borgermester i Kjøbenhavn

Mathias Moth, c. 1567-c. 1642,
keiserlig livlæge

Johannes Moth, 1574-1642,
prest i Flensborg

Jørgen Mathiesen, c. 1592-1656,
stadskaptein i Kjøbenhavn

Poul Moth, 1600-1670,
kongelig livlæge

Nicolaus Moth, c. 1614-1642,
prest i Breklum

Poul Mathiesen, 1632-1708,
justitsråd, landsdommer i Lolland

Henrik Mathiesen, 1633-68,
kjøpmann i Kjøbenhavn

Mathias Moth til
Lerbæk, 1649-1719,
geheimeråd, våpen-
brev 1679

Ida
Christine,
g. Glud

Beate
Ingeborg,
g. Hals

Elisabeth
Margrethe,
g. Bennik

Johan Moth, 1637-1705,
justitsråd

Jørgen Mathiesen, 1663-1742,
foged i Helgeland

Henrik Mathiesen, 1696-1763,
kanselliråd, president i Bergen

Jørgen Mathiesen, 1725-64,
kanselliråd, lagmann i Akershus

Haagen Mathiesen, 1759-1842,
assessor, generalkrigskommissær

Poul (Hals) v. Moth, c. 1668-c. 1700,
amtman, adelspatent 1698

Christian v. Moth til Kvistrup, c. 1699-1766,
kanselliråd, adelspatent 1750

Fredrik Christian v. Moth, 1694-1746,
generalguvernør, kammerherre

Margrethe v. Moth, 1734-c. 1760,
g. m. Lucas Uytendale, fikk 1763 friherre-
patent som baron v. Bretton

Mogens L. Mathiesen, 1799-1875,
Linderud, og hans etterkommere
(slektens norske hovedlinje) brukte
farens signet 1808 og lignende typer

Christian Conrad M.,
1805-87, dansk
premierløytnant

Haagen Valdemar M.,
1812-97, dansk general-
major, kammerjunker

STATUTTER FOR H. C. MATHIESENS LEGAT

Oprettet 22. desember 1926.

Undertegnede, kammerherre Haaken Mathiesen, har i en årrekke, som hode for familien Mathiesen og som innehaver av firmaet Haaken Mathiesen¹⁾ ytt bidrag til en rekke forskjellige personer, dels medlemmer av slekten, dels folk som er – eller har vært knyttet til firmaet eller de dette tilhørende eiendommer eller bedrifter, dels til familien nærstående venner. Bidragene har vært ytt hvor jeg har funnet at økonomisk støtte var påkrevd, til lettelse i små kår, til utdanning eller lignende.

Da jeg ønsker at det også i framtiden skal fortsettes med å yte hjelp på denne måte, har jeg besluttet i dette øyemed å opprette et legat som skal bære min far, H. C. Mathiesens navn, og for hvilket jeg herved fastsetter følgende statutter:

I.

Legatets grunnkapital utgjør et nominelt beløp av kr. 500 000.00 — femhundretusen kroner — anbrakt i aksjer i A/S Hafslund, lydende på dette beløp.

II.

Legatkapitalen skal være urørlig, og av dens årlige nettoavkastning skal minst $\frac{1}{10}$ — en tiendedel — tillegges kapitalen inntil denne har nådd kr. 2 000 000.00 — to millioner kroner — mens den øvrige del av avkastningen kan anvendes i de nedenfor angitte øyemed. Når kapitalen har nådd kr. 2 000 000.00, kan den hele årlige nettoavkastning utdeles. Skulle det oppstå tap, hvorved kapitalen synker under hva den ved befølgelsen av disse regler skulle utgjøre, skal den ved passende årlige avsetninger atter søkes fylt. Hvis de til disposisjon stående midler i noe år ikke fullt er benyttet, kan de av styret anvendes til utdeling et følgende år, med mindre de er besluttet tillagt kapitalen.

¹⁾ Nå Mathiesen – Eidsvold Værk.

III.

Legatets styre skal bestå av 3 medlemmer, nemlig:

1) Som styrets formann den til enhver tid eldste sjef for firmaet Haaken Mathiesen¹⁾), sålenge denne er en av H. C. Mathiesens mannlige agnatiske etterkommere. Er dette ikke tilfelle, overtas vervet av H. C. Mathiesens dertil villige i linje og ledd nærmeststående mannlige agnatiske etterkommer som har fylt 30 år. For så vidt og så lenge det ikke finnes noen som oppfyller disse betingelser, og som er villig til å overta vervet, velges istedet en annen av H. C. Mathiesens agnatiske etterkommere og således at ikke det til enhver tid i linje og ledd nærmeststående medlem av slekten forbigåes, med mindre dertil er skjellig grunn.

2) Firmaet Haaken Mathiesens¹⁾) advokat, så lenge hovedinteressene i firmaet tilhører H. C. Mathiesens etterkommere. Såframt dette ikke skulle være tilfelle, velges en annen praktiserende jurist.

3) En av H. C. Mathiesens agnatiske etterkommere.

Dessuten velges det 3 suppleanter for de under nr. 1 og 3 nevnte styremedlemmer.

Alle valg skjer for 3 år ad gangen og foretas av et familieråd, hvortil enhver mannlig agnatisk etterkommer av H. C. Mathiesen har adgang, når han har fylt 25 år, samt dessuten enhver kvinne som måtte være medlem av legatstyret eller suppleant til dette.

Stedet for familierådets sammenkomst bestemmes av styret, og innkallelse skjer med minst 14 dagers skriftlig varsel til de møteberettigete, som til styret har oppgitt sin adresse. I innkallelsen skal angis de saker som kommer under behandling. Møtet ledes av legatstyrets formann. Fraværende møteberettigete kan avgi skriftlig stemme.

Skulle det i framtiden vise seg at den her fastsatte ordning med familieråd blir upraktisk eller uheldig, skal styret ha adgang til å forandre statuttene, således at retten til å møte i familierådet begrenses, eller at dette helt oppheves og at valgene deretter foretas av styret med suppleanter — eller av de gjenværende av disse — i forening.

¹⁾ NÅ Mathiesen - Eidsvold Værk.

Inntil videre skal imidlertid legatets styre bestå av:

- 1) Kammerherre Haaken Mathiesen, formann.
- 2) Advokat Jens P. Heyerdahl.
- 3) Grosserer Arthur Mathiesen

med suppleanter:

- 1) Statsråd Chr. P. Mathiesen.
- 2) Frøken Julie Mathiesen.
- 3) Godseier Jørgen Mathiesen.

Suppleringsvalg blir således først å foreta etterhånden som disse styremedlemmer og suppleanter faller bort eller fratrer.

IV.

Legatstyret drar omsorg for en betryggende anbringelse av legatkapitalen. Det er forutsetningen at de legatet tilhørende midler ikke avhendes, med mindre legatstyret skulle finne at inntrådte særlige forhold gjør det ønskelig. Midlene forvaltes av legatstyrets 2net medlem og skal oppbevares av ham i bank.

De medlemmer av legatstyret som ikke tilhører slekten, har krav på godtgjørelse for sitt arbeid.

Styrets sete og legatets hjemsted er Eidsvoll, så lenge firmaet Haaken Mathiesen¹⁾ har sete der. Opphører eller flyttes dette, bestemmer legatstyret hvor legatets hjemsted og styrets sete skal være.

Legatet står under sådan kontroll som familierådet eller, når dette ikke er i funksjon, styret bestemmer.

V.

Legatets årlige nettoavkastning, eller så meget derav som bestyrelsen bestemmer, anvendes etter dennes eget frie skjønn til hjelp og støtte for medlemmer av slekten Mathiesen (dvs. agnatiske etterkommere av H. C. Mathiesen), slekten nærstående venner — videre til personer som er — eller har vært i slektens eller firmaet Haaken Mathiesens¹⁾ tjeneste eller vært knyttet til firmaet eller dets eiendommer eller bedrifter. Fortrinsvis anvendes bidragene til støtte for personer eller familier i små kår, til hjelp til utdannelse og lignende.

Legatstyret avgjør hvorvidt og i hvilken utstrekning bekjentgjørelse skal skje om adgang til å søke støtte av legatet.

¹⁾ Nå Mathiesen - Eidsvold Værk.

Forslag til statutter for
«DEN MATHIESENSKE SLEKTSFORENING»

Prg. 1.

Foreningens formål er å holde vedlike og styrke samholdet innen slekten Mathiesen samt å verne om slektens tradisjoner.

Prg. 2.

Medlem av foreningen er enhver ektefødt agnatisk etterkommer av godseier Haaken Christian Mathiesen (1827–1913).

Prg. 3.

Arsavgiften er kr. 10.00, som erlegges hvert år ukrevd innen januar måneds utgang av ethvert medlem som innen dette tidspunkt har fylt 21 år. Da avgiften er satt så lavt, har foreningens stiftere gått ut fra at de mer bemidlete innen slekten vil føle seg kallet til å betale en høyere avgift, eller på annen måte bidra til foreningens formål.

Prg. 4.

Foreningen ledes av et styre på tre medlemmer, valgt for et tidsrom av tre år av et slektsmøte. Ved samme anledning og for samme tid velges personlige varamenn for styret samt en revisor og en varamann for ham. Styremedlemmer, revisor og varamenn kan kun velges blant foreningens medlemmer; de oppebærer ingen godtgjørelse for sitt arbeid.

Styret velger selv sin formann, kasserer og sekretær; vervene som kasserer og sekretær kan innehas av samme person.

Foreningen forpliktes ved underskrift av styrets formann.

Prg. 5.

Ordinært slektsmøte avholdes hvert tredje år, som regel i første halvdel av juni måned, i tilknytning til det familieråd som forut-

settes avholdt i forbindelse med det av kammerherre Haaken Larpent Mathiesen opprettete «H. C. Mathiesens legat». Styret fastsetter tid og sted for slektsmøtets avholdelse. Innkallelse skjer med minst 14 dagers skriftlig varsel til de medlemmer som har oppgitt sin adresse til sekretæren og som innen januar måneds utgang har fylt 21 år. I innkallelsen skal nevnes de saker som kommer til behandling på møtet.

Møtet ledes av styrets formann. Følgende saker behandles:

1. Styrets beretning for den forløpne tre-årsperioden.
2. Regnskap for den forløpne tre-årsperioden.
3. Revisors beretning.
4. Decharge for regnskapet.
5. Eventuelle forslag innsendt fra styret eller andre medlemmer av foreningen.
6. Valg av styre, revisor og varamenn.

Når dertil er anledning, arrangeres en selskapelig sammenkomst i forbindelse med slektsmøtet. I denne har også medlemmenes ektefeller anledning til å delta.

Prg. 6.

Ved slektsmøtet har enhver agnatisk etterkommer av godseier H. C. Mathiesen, som innen januar måneds utgang har fylt 21 år, stemmerett, forutsatt at han eller hun har betalt forfalne årsavgifter. Fraværende kan ved fullmakt overdra sin stemmerett til tilstedeværende stemmeberettiget medlem. Dog kan intet medlem avgi stemme for mer enn i alt tre stemmeberettigete. Ved like stemmetall avgjøres valg ved loddtrekning, ellers gjør formannens stemme utslaget.

Valg foretas med lukkede sedler. Hvis alle tilstedeværende er enige, kan dog valget skje ved akklamasjon.

Prg. 7.

Styret har sitt sete i Oslo, men møter kan også finne sted annetsteds, når samtlige styremedlemmer er enige i det.

Styret sammenkalles av formannen. Beslutning kan kun fattes når minst to medlemmer er til stede og disse er enige.

Ved styremøter så vel som ved slektsmøter føres protokoll av sekretæren.

Prg. 8.

Styret forvalter foreningens midler. Regnskap for foregående kalenderår skal innen februar måneds utgang overleveres revisoren. Revisor skal til følgende slektsmøte avgi sammenfattet revisjonsberetning for de tre foregående regnskapsår. Denne beretning skal led-sages av styrets forklaring til eventuelle revisjonsanmerkninger.

Prg. 9.

Foreningen utgir hvert år innen utgangen av mars måned en publikasjon: «Meddelelser», som inneholder opplysninger om slekten, dens medlemmer og dens historie, regnskapsekstrakt for foregående kalenderår, samt hvert tredje år styrets beretning for foregående tre-årsperiode. I den anledning forutsettes det at medlemmene innen januar måneds utgang sender inn til styret alle opplysninger av interesse vedrørende familieforhold, som fødsler, dåp, utdannelse, bosted, beskjeftigelse, reiser, tillitsverv, hedersbevisninger, giftermål, dødsfall, osv.

Prg. 10.

For forandring av disse statutter kreves at beslutning derom fattes med minst $\frac{2}{3}$ av de avgitte stemmer. Dessuten kreves at minst $\frac{2}{3}$ av samtlige medlemmer avgir stemme enten direkte eller ved fullmakt. I innkallelse til slektsmøte, hvor endringsforslag kommer til behandling, skal det opplyses at sådant forslag foreligger til avgjørelse. Medlem av foreningen som ønsker forandring, skal inngi skriftlig forslag herom til styrets formann innen 1. januar i det år slektsmøtet skal holdes.

Prg. 11.

Ved en eventuell oppløsning av foreningen skal dens midler tilfalle H. C. Mathiesens legat.